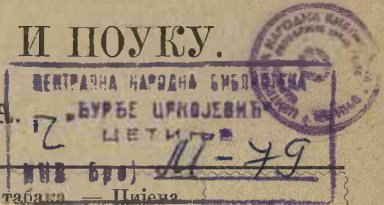

ПРОСВЈЕТА.

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ, ШКОЛУ И ПОУКУ.

УРЕЂУЈЕ Ј. СУНДЕЧИЋ.

СВЕСНА

Издава почетком свакога мјесеца од 2—2½, табак — Цијена је у Црној Гори фор. 2; а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а предплате се шаљу високопречасној консисторији Митрополије цетињске. — Сва писма и Новине у замјену, шаљу се на уредника у Котор (Cattaro). Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе; ма и не било потписа на дописима. — Предплаћа се на сву годину или на по године.

ГОДИНА

ПРИМЈЕТА.

Покојни Јован Павло-
вић, бивши министар за просвјету и црквене дјела у Књажевини Црне Горе, покренуо је г. 1889. на Цетињу истомени лист „Просвјета“, посвећен само цркви и школи. Тај часопис имао је званични облик, те га је издавало Књ. црног. Министарство Просвјете и Цркв. Дјела. — Ова пак нова „Просвјета“ нема више званичнога облика; те је посвећена, поред цркве и школе, још и поуци уопће. Зато се она почимље са I. свеском и с I. годином; да-

клен са свијем одјелито од пређашње „Просвјете.“ Нећемо и пак наставаљати у овом нашем листу издавање једнога или два-ју новинутијех чланака, које је већ пређашња „Просвјета“ била почела објелодањивати.

Уредништво.

ЊЕШТО О ПРОСВЈЕТИ УОПЧЕ.

Просвјета је уљуђење човјека. Човјек без просвјете био би на вазда остао у првобитности својој; и кад не би имао дара ријечи: не би се много разликовао од другижех живижех створова. Просвјетом, или иначе уљуђењем, човјек се уздиже до високе висине људскога знања и умљења. На колико вишу висину издигне

се; у толико је он просвјетљенији и ближи образу и подобу свога Саздавца Бога.

Дар ума и срца, човјеку Богом подјелењени, поред дара ријечи: први су и поглавити услови за просвјету.

Помоћу ума човјек је упућен да о свему и свачему размишља; да све и свашто проматра; да свакој ствари и сатвари испитује разлоге, па још да проваљује и у саме скривитости; и, у колико му његове границе допуштају, да се упознаје, не само са стварима и бићама, с њиховијем причинама и узроцима: него да се диже још и ван свијета; да се диже — до Бога.

Срцем допире човјек до била најнежнијих и најближих људскијех осјећаја и осјећања, до замашите мјере, и осјећања се на врло ријетка и велика прегнућа, жртве и пожртвовања.

А ријеч је најзад највећа човјекова ознака; и кад човјек не би имао ријечи: онда не би ни човјеком био у најужем смислу овога израза; пошто се без ријечи не би могао ни уљудити, нити се уздићи над остале животиње.

Даклен ум, срце и ријеч — три су главна фактора за уљужење или просвјету људску. Али без озбиљна, спаметна и марљива нивљења и обрабођавања, колико ума, толико и срца и ријечи: не може се допријети ни до праве и темељите просвјете.

Просвјета се није сва одједноч створила, нити се сва одједноч ствара. Она је мало по мало

с човјеком расла и уз човјек развијала. Понајљепше је цвјела она у дубокој старини Китајаца, Инђијана, Калдеа, сираца, Грка и Римљана; код старијех Грка, она се је ла до најугледнијег ступања тако да се смије слободно казати да су стари Грци били свијетски учитељи.

Него та стара просвјета била је незнабошка; дакле заступљена великом тмицом, и ограничена великијем несавршенством.

Први су Семићани (потом првога Нојевљева сина) дошли до познања једнога истинога Господина као створитеља, управитеља и свог господара цијеле васијоне. Али то познавање није довело до тога, да се ум и срце људско — до правог и истинога свог савршенства доведу.

Само је божанствена Христова наука јазом разјазила вратнице к правој људској просвјети открила путове и показала стапо којима човјек долази до правог своје просвјетне висине.

Хришћанство је разгалило најгушће тмуше људскога ума и у срце људско засадило најспасоносније корјење љубави према Богу, према свакоме човјеку и према себи самоме. Оно је дигло човјека у небеса; Богом га усиновило, и заповједило му, да прашта и најцрње свом злотвору и непријатељу.

Ни пошто хришћанство ни стоји на путу никаквом људском напретку, нити брани да се у људски не обогати знањима у

највећој мјери. Напротив Христовога наука изискује, и од онога, који је само један таланат од Бога примио, да барем подвостручи тај свој таланат: те она награђује исто, онога, који је примљена два таланта удвојио, као и тога, који је својијех пет таланата упетеростручио.

Та иста наука раширенијех руку прима и угошћује блуднога сина; грјешници помиловање подјељује, и свакога чека на покајање све до једанајестогачасе — или до најзадњегачаса: па тијем средствима мекна и упитомљује људско срце, и поправља га, да се оно од звијерскога претвори у срце људско.

Тај закон, — премудрост и предвидљив у свему, — град друштвенога опстанка и друштвенога спокојства: препоручује још и ношење поште законима уопће и постојећијем властима, као и ношење поште старијима и старјешинама; па, као синове божје, хришћанство нас братими са свакијем човјеком на свијету.

Не показују ли нам дакле и саме ове неколике цртице, да без тврда ослона на Хришћанство — не може бити ни праве просвјете?...

Сви смо сијачи на свијету: па ваља да вазд-и-вијек на уму имамо, да ће сјеме, које међу трње бацамо, — трњем и задављено бити и неће никаквијем плодом уродити; напротив, сјеме које бацамо у обдјелану и плодну земљу — да то сјеме

много плод доноси и устостручује се.

Просвјета није само привезана за једнога човјека, па ни за савколик један народ. Она је опће благо и својина свакоме човјеку и свакоме народу. Дајмо начина и науке Хотентотима и Самоједима, и они ће се просвјетити.

Никакав народ нема права рећи да је његова просвјета. Људи се од људи уче: па и просвјета с људи на људе и с народа на народе прелази.

Ни поједини људи, ни цијели народи, нијесу били у свом зачетку оно, што су касније постали помоћу развијања и удирења својијех душевнијех снага и способности.

Ко се не учи и не мучи: остарје вазда на истој, или и горој, младићко је дакле учи се и мучити; па тек онда засјести за трпезу просвјетнога блага.

Него и просвјета диже се и опада са дизањем и опадањем једнога или другога народа; пошто и народ исто, као и сваки поједини човјек: има доба својега дјетињства, доба младости, доба мужевности и најпосље доба своје остарјелости и презрелости.

Остари ли један народ: — остари и његова просвјета; нестане ли њега: — нестане и ње.

Вријеме Периклесово код Грка, и вријеме Августово код Римљана бијаху кулминацијом просвјете грчке и латинске. Не стало старе Еладе и старога Рима:

с њиховијем нестанком, проживиле се и њихове просвјете.

И као што су, просвјета Грчка и Римска, никле из просвјете старијих народа: тако је исто и просвјета млађијех народа у Европи проистекла из грчке и римске просвјете.

Данас је особито рѣд на Славенима уопће да стварају себи своју властиту просвјету.

Славенима, при стварању своје просвјете, треба особиту пажњу обраћати на то, да не би они на своје просвјетно стабло накаламили трулеж западне просвјете, која се налази већ у стању своје презрелости и покварености.

Жесточијега отрова нема по младе народе по њима на трулеж старијих народа. Такова куга немало крива млад народ, и љуто подгриза жиле његовој младој просвјети; те страшно смета и недопушта њој, да она својијем властитијем цвијетом процвјета, зрѣне и златни плод принесе.

Може слободно устврдити, да се ми, Јужни Словени, находимо стоцро у просвјетном заметку. Али ми смо, или боље рекавши, наша су дотична племена, још чила и здрава; па, ако се чврсто не оградимо од епидемије, која већ влада у западној просвјети: не само што нећемо никако своју властиту просвјету моћи створит: но ћемо још пренемало од онсга неизлечивог отрова погинути.

Наша учећа се омладина по туђијем школама и у туђијем

народима, најлакше може унијети микробе западне заразљивости међу свој народ и у народну просвјету. — А на жалост већ се онајају трагови такве заразе, која се као гуја завлачи у нашу просвјету, и пријети јој неотклоњивом провалом.

Велики апостол Павао узвикује: „Братіе, блюдитеся, да никтоже васъ будетъ прелция философіею ѿ тщетною лестію;“ и то још, као највећи познавалац философије свога времена, која је онда незнабожка била. Али да тај великан живи и у овоме нашем вијеку; он би зачого и данданас ускликнуо: „Братіе, чувајте се да вас ко не исплати философијом и празном обманом; пошто ни данашња философија у Западу није боља од оне која се је за Павлове доби предавала и учила.

А како зла и покварена философија понајгрђијех неприлика правој просвјети проузроковати може; као год што здрава философија може опет просвјети на велику корист послужити: ваља зато, да наша омладина у туђему свијету и по туђијем школама, с великом помњом купи само чисто и неснијетљиво зрѣне науке, па само таковијем зрѣнем, да напуња просвјетни кош свога народа.

Устајући противу западноме трулежу: Боже заклони!... тијем се не тврди, да је сваколика западна просвјета труља. Није сва труља; ал' и пак има у њој премного трошна и неваљала зрна.

Све што се жути, — није злато; но се под жутом опном крије више пута смрдљив трулеж, или празни пепео: таман, као у онијем јабукама, које расту обалом Мртвога мора у Палестини; те, које су с двора дивне, а изнутра су пуне самога ништавога пепела.

Уносом сличнијех јабука у нашу народну просвјету: Зљѣ би та наша просвјета могла напредовати, па да остане чистом народном просвјетом. Код смрада и пепела туђиначког: њој би туђиначки смрад и пепео свуколику њезину животност пригушио; и, пријед времена, задао би јој неизбјеживи смртни ударац.

При данданашњијем приликамасе ласно се појављују Педагогићи; али се мучно раба Доситије: а боље је остати и простаком, него ли просвјетним дивљациком.

Чудно је да баш у вијеку толикога напретка у науци и толикијех дивнијех и неизбројнијех проналазака, као што су локомотиве, телеграфи, телефони и т. д.; у доби Пастера, Едисона, Тесле, Ефѣла, Секи-а, Арага и многијех другијех умнијех великана: — житаве гомиле, са свим обичнијех људи, који ништа сами по себи ни проучили, ни испитали ни дознали нијесу: — граде се и пак некаквијем, да-ти-боже, научњацима, тијем — што ће нам нечуvenом подрзљивошћу нијехати Бога, обарати религију, порицати духовност разумној људској души,

и јади их њихови не знали, каквијем ли још хулама и безумљамаста истицати се. За такове научњаке врло спаметно Алфијери вели:

„Son filosofi ai detti e ladri ai fatti;“

т. ј. да су философи збором а лупежи твором.

Оштроумни Мазини каже: „L'educazione è il pane dell'anima;“ што значи, да је одгојење душевни хљеб. Ова иста изрека прим'јенити се може и на просвјету; пошто се права просвјета без ваљана одгојења ни замислити неда.

Зато за слабе зубе и некријену браду није тврда и пресна мана: за њих треба да храна буде мека и лака; иначе се последице могу начинити врло погубелнима.

Зато и за човјеку и народу онај наук, који је према њима и који њима најбоље доликује: уз такви наук они ће се окријенити; човјек ће се начинити правијем човјеком, а народ ће се просвијетлити, и неће се разародити ни прелити у њешто, што он по својој природи није.

Зато наша предрага омладина на којој свијет остаје, колико се помњивије, озбиљније и савјесније одгајала буде: у толико више имати ћемо необорива јемства, да ће ни она просвјети од највеће користи бити.

Увјеримо се пак сви, — наша учећа се омладина и ми трудбеници на пољу народне наше просвјете, — да грубе страсти и покварености, разуз-

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

ЂУРЂЕ
CRNOJEVIĆ

даност и безбожије, нијесу оди-ста никакви одабрани цвијетићи, из којијех би се вијенац просвје-ти исплести могао; а нијесу ни услови, којима би се просвјета могла икад домашити до својега узвишенога задатка и позива.

Створимо ли икад народу праву просвјету: створићемо та-да и народ: слободан од окова на рукама и од путила на но-гама. —

Ј. СУНДЕЧИЋ.

СЕДАМ ТАЈНИ НОВОГА ЗАВЈЕТА.

С рускога превео М. М.

(Наставак 1)

У периоди Васијонских сабора

Учење одјелитих етапа и учитеља цркве.

Сагласно са овим учинили су и у познијему периоду како поједини пастири и учитељи цркве одјелито, тако и цијели васијонски и помјесни сабори укупно, и то, од чести повто-равајући, а од чести опет по-дробније и тачније разјашњава-јући древно црквено учење о тајанству покајања.

I. Тако, оци и учитељи цркве одјелито, с пуном јасноћом, пређе свега учили су о томе, да је покајање, подобно крштењу, Богом установљено тајанство, у коме чрез видимо посредниш-тво свештеника, невидимо од са-мога Исуса Христа или Духа

Светога кајућему се грјешнику преподaje се опроштење грјехова.

По св. Амвросију, на пр. „као што се од свештеника крштени човјек благодаћу Св. Духа просвјећава, тако и онај, који у покајању грјехове своје исповједа, прима за њих опро-штење преко свештеника, благо-даћу Исуса Христа.“ И Григо-рије Богослов Богомдаровано покајање по његовој благодатној сили изједначавао је с крштењем, називајући га сузнијем крште-њем, и у смислу очишћења грјехова приписујући му такво исто дјејство као и крштењу.

Но још подробније о томе учили су Јован Златоуст и св. Амвросије. „Отац — пише Зла-тоуст — сав суд дао је Сину (Јован. 5, 22)..., а Син сав Божји Божји предао је свештеници-ма. Свештеници Јудејски има-ли су власт, да очисте тијело од проказе, или боље рећи, не да очишћавају, него да засвје-дочавају очишћење (Лев. глава 14.)...; но свештеници новога завјета добили су власт, не да буду само свједоци очишћења, него да очишћавају, и то не проказу тијела, него скврну душе. Они су добили такву власт, какву Бог није дао ни ангелима ни архангелима. Јер ангелима није речено: „Елика аце свяжете на земли“.... Везати власт имају и они, који првенствују на земљи (земаљске власти), али, везати само једина тијела; а ова власт, коју су свештеници од Бога добили, тиче се душе и усходи до неба;

1) Виђи „Просвјету“ за април свеска четврта 1891.

јер што свештеници одреде и одредјеле доље (на земљи), то Бог утврђава горе (на небу), и Владика (Господ) саглашава се са мњењем својијех слуга“. И још: „Тјелесни родитељи никакве помоћи не могу указати својој дјечи, у случају, кад би они наљутили и оскорбили коганибуд знатнога и силнога човјека; али свештеници духовна чеда своја мире, не с велможама, ни с царевима, него с Богом“.

Амвросије пак, називајући покајање небеснијем тајанством, између осталог о њему пише следеће: „Ко може отпуштавати грјехове, осим једнога Бога, који их такође отпуштава преко онијех, којима је дато право да их могу отпуштавати. Тако право дато је јединицима свештеницима. Свештеницима не сталоме, као људи, при отпуштавању грјехова врше само службу, али они никакве своје сопствене у овоме послу власти не показују; јер они не отпуштавају грјехове у своје име, него у име Оца и Сина и Св. Духа. — Они испрошавају — а Бог дарива; овдје је само људска послушност, а добродатељност (щедродательност) припада врховној власти (Божијој)“.

Блажени Јероним и Августин, даље, постојећу у цркви ради везања и разрјешавања грјехова власт признају као власт, која је добивена од санога Исуса Христа. Отуда само свештенодјејство покајања, они, по његовој благодатној сили постављају на једнакоме степену

с крштењем, први у духовноме смислу називајући га другом, после крштења, бродоломном даском; а други — са умивањем у крштењу, једнаком лечидбом грјехова.

Тако јасно учио је о томе и св. Кирил Александријски придодавући то, да се тајанству покајања при разрјешавању и везивању грјехова главнијем дјелатељем јавља Сам Дух Свети, и да Свештеници при овоме служе само као органи и посредници.

Лав Велски још потпуније и јасније изражава ту древноцрквену вјеру у посредништво свештеника при тајни покајања, између осталог пишући о томе следеће: „Многоразлично милосрђе Божије у падању људској снисходи, да се не само годат крштења, но и кроз љекарство покајања њим успоставља надежда на живот вјечни; и они, који не сачуваше дара препорођења, сами себе својијем сопственијем (у исповиједи) приговором осуђујући, добивају отпуштење грјехова. Али по одредби Божјествене благодати не могу се удостојити те милости Божије, осим само помоћу свештеника. „Ходатај Бога и чловјеков чловјек,“ Господ Исус Христос, даровао је предстојатељима цркве власт, да би они преподавали освећење покајања онијема, који се кају, и кроз двор примирења очишћенима допуштавали, да се спаситељним удовлетворењем могу приопћити

светој тајни. Но у томе дјелу непрестано учествује сам Спаситељ.“

II. Оци и учитељи у периоду, који расматрамо, потпуно и јасно су учили и о томе, да јединственим условом, који је у тајанству покајања ради получења опроштења грјехова неопходно нуждан, служи и свагда мора служити само искрено и потпуно раскајање грјешника, које има бити с таквом рјешителношћу његове вјере, да он да тврдо обећање више негријешити. При таквој обећању његови грјехови бивају опроштени, па ма како да су они били тешки и велики.

По Василију Великом на пр. сваки: „који је оскврњен каковијем ни буд грјехом, не лишава се надежде да се очистиће кроз покајање. Они пак што се кају, дужни су горко плакати, и од срца исказати све што је прилично покајању. Покајање захтјева, да би се човек прва заплакао у себи, и сакрушио срце своје, и иза свега тога, да би предузео нови живот, како би другијема послужио добријем примјером. Не исповједа грјех свој онај, који каже: згријешило сам ја, и иза тога опет продужава грјешити; но онај, који по ријечи Псалмопјевца омрзне и узненавиди грјех свој (псал. 35. 3...) Премудри домостроитељ нашега живота хоће, да би они, који су живјели у грјеху, и после кад дадну објет, да би устали у здрави живот, и тијем учинили крај

прошлого животу, те да би тако, после учињенијех грјехова, отпочели нови живот, који би био поновљен кроз покајање“.

И по Григорију Богослову „свакога онога, који се каје за грјехове, па ма да су они и велики, ваља опростити и примити га у цркву, само ако би његово покајање било топло и искрено, као покајање Давидово, Апостола Петра, или Коринтскога крвосмјешника“.

Јеси ли сагријешило ти, говори Јован Златоуст: „уђи у цркву и очисти свој грјех. Колика год би пута ти пао на ум, устајао би: тако исто, колика год пута згријешиш, кајај се и у грјеху не закашљај; згријешиш ли и други пут, покај се и по други пут, и берадом не би сасвијем себи изгубио надеђе на обећана ти блага. Јеси ли ти у дубокој старости, — па згријешило? Уђи у цркву и покај се: у њој је љекарница, а не судилиште; у њој не испитују, него дају опроштење грјехова; јер онај, који самог себе осуђава, и признавањем својијех грјехова и обећањем не чинити их у будуће, двоструко умилостивљава Бога“.

И по св. Амвросију и сама тешка преступљења могу бити очишћена благодаћу небескога тајанства, само ако виновници приносе покајање и исповијед од свега срца.

А по Августину, „худа на Духа Светога не опрашта се виновноме ни у овоме, па чак ни

у будућему животу, ако би такви виновник у њој умрѐо. Она ће му се опростити у овоме животу, у случају само, ако се он за то у животу буде покајао.“

III. Са овим једно, пастири и учитељи овога периода посве јасно учили су о неопходности и важном значењу усмене исповједи пред свештеником, која је с једне стране дужна била засвједочити о искрености и дубини раскајања кајућег се грјешника; а с друге стране, дужна је била, да сама собом свештенику, као духовноме љекару, представи право стање душевнога недуга покајаника, како би духовни љекар могао упознати врсту и силу насталих духовнога болесника, и према томе, како би му предложио следну љекарију.

Свети Василије Велики пише: „Неопходимо нужно је исповједати грјехове пред онијема, којијема је повјерено домостројство тајанства Божих. Кајући се дужан је привести себе, да буде саслушан и да пред свештеником изјави своје покајање; јер ако открије грјех исповјешћу, онда га учини сухим трескотом, који би био уништен очистителним (покајања) огњем.“

У таквоме смислу, у дјелу покајања значење исповједи разјашњава и Григорије ниски, који обративши се ка кајућему се грјешнику говори: „Пролиј преданном горке и обиљне сузе, да и ја моје придружим к твојијема. За учесника у твојој туги прими свештеника, као оца.... Све-

штеник толико се сакрушава о грјеху онога, кога по вјери има мјесто сина, колико је тужио и јадиковао Јаков, кад је видио хаљину Јосифову. По томе, дужан си се веће надати на онога, који те је родио у Богу, него на онога, који те је родио по тијелу. Зато показуј му смјело све што имаш сакривено; откриј му тајне духа твога, као тајне ране љекару, и он ће се побринути о твојему здрављу.“

Св. Јован Златоуст приговљавајући кајуће се грјешнике ка исповједи примјером на крсту разапетога разбојника, говорио је: Он (разбојник) није се смио окрестити, да пређе каже: помилуј ме, докле исповијешћу није очистио себе од нечистоће својих грјехова; докле осудом својом учинио себе невина, докле исповјешћу којим је самога себе обличио, не отресе своја прегрешења. Видиш ли како велику силу има исповјед и на самоме крсту? Чујући ово, љубезни, немој нигда очајавати, но имајући свагда пред очима неисказано величије човјекољубља Божега, похитај, да се очистиш од грјехова. Јер кад је Бог на крсту бившега разбојника удостојио таквога свога благовољења, то тијем веће удостојитиће нас својега човјекољубља, када се одмах иза сагрјешења исповједамо. И тако, да би се ми користили Његовим човјекољубљем, не устидимо се исповједати своје грјехове, јер је велика сила и моћ исповједи, и она много може учинити“.

Сагласно овоме, о исповједи, као правој и неопходно нужној страни покајања, учили су такође Св. Атанасије Велики, Иларије, Амвросије, Јован Посник, Атанасије Синаит, Григорије Велики и други учитељи црквени.

IV. На пошљетку, што се од стране пастира цркве овога, као и пређашњега периода, радиoluteчења отпуштења грјехова у покајању од стране кајућих се захтјевало потпуно и тврдо раскајање, саједињено с таквом рјешителношћу, не гријешити у будуће, у извјеснијема случајевима држало се такође, да је неопходномужно према врсти и степену њихових грјехова одређивати им и разне епитимије, које су по својој већој или мањој тешкоћи и трудности имале изглед неке казне. То се своје суштини и духу оне се нијесу другојачије сматрале, него као њеко мјерило чисто педагошкога, или духовнољечбенога карактера, и њихова главна цијел била је та, да што боље излијече духовне немоћи онијех те се кају; а такође и да у њима, у колико је веће могуће, пробуде и укријепе чувство раскајања, које при садјејству благодати Божије има бити благоплоднијем кореном обновљенога у Христу живота.

Василије Велики, на пр. сво каква упуства даје кајућему се, ради исцјељења његовијех духовних немоћи: „У болестима — говори он — љекари савјетују болесне, да буду пажљиви према себи самима, и да не пренебрегавају ништа, што би слу-

жило за њихово исцјељење... По овоме пази себе и ти, да би по мјери прегрјешења и ти добио њеки начин за исцјељење. Гријех је твој велик и тежак! И за то потребна ти је дужа исповјед, горке сузе, пажљиво настојање и непрекидни пост. Падење твоје у гријех било је лако и сношљиво! Гледај, нека се с њим изједначи и покајање твоје. Зато свагда пази, да би добро упознао цијену свога здравља и болест своје душе“.

У својима правилима Василије Велики показујући на разне у цркви постојеће, и на дуже или краће вријеме за ова или она преступљења одређене епитимије примјеђава: „Све ово ми само ради тога, да се испитају плодови покајања; јер ми не судимо по једноме гледамо на начин покајања.“ А у 74. правилу опредјељава сљедеће: „Ако би ма ко од падшијех био у вишеозначене грјехове, кад би се исповједао и постао ревностан у правци: то онај, који је од човјекољубља Божјега добио власт, да може разрјешавати и везивати, када види његово усрдно исповједање, не ће га осудити, него ће се смилovati и скратити му епитимију. Јер св. писмо показује нам, да онај, који се с већијем подвигом и усрдијем исповједа, пређе добије помиловање и милосрђе Божије.“

И по Григорију нискоме, одређене кајућима се епитимија, на основу предања Св. Отаца, саме собом представљају не што

друго, него једна наравствено-духовна љекарства, која имају цијел, да излијече духовне немоћи грјешника; јер оне потпуно имају саодговарати својству тих духовнијех недуга, и службе у томе, што се оне противуостављају гријеху исто онако, као што се варању противуоставља истина. И тако стављајући их у сравање са упорством грјешника, имале би бити за краће или дуже опредјељење, које управо зависи од јединога расположења онога, који се каје.

Св. Јован Златоуст још јасније представља истинити смисао и значење епитимије, када разјашњава, што су и какви су подвизи покајања, као на пр. пост, који није сам по себи важан и нуждан у покајању, него по томе што се доводи до раскајања и поправљања, и када на приговоре од стране њеких, ради тешкоће и дугоће епитимија, између осталог, пише сљедеће: „Кажи, ко чини милост онеме, те се налази, било у успаљењу крви, жестокоме огњу, бијењу срца, или у којој врсти манитлука? Је ли онај, који би га и противу његове воље положио на постељу, и који би га уздржао од пада и сваке шкодљивости, — или онај, који би га оставио, да се стрмоглави, или да се напије каквога шкодљивог пића? Није ли очевидно, да му потоњи под видом човјекољубља погоршава болест, и да га приводи у опасност, дочим напротив, први лијечи болест и

одклања га од погибели. Тако исто има се мислити и о наравственима болестима... Кад видиш, да се коњ нагне на какову стрмен, ти га одвраћаш уздом, и са свом силом га придржаваш, а често у таквоме случају и бијеш га. И то изгледа као да га казниш, али у исто вријеме таква казна мајка је спасењу. Тако поступај и са онима, што грјеше. Свежи грјешећега докле би он умилостивио Бога, и не остављај га несвезана, да не би он још боље био свезат гњевом Божим. Не узимај, да је ово строго и нечовјечно, него напротив признај, да је ово дјело њећега снисхођења, превластога исцјељења и великога стараштва. Ти ћеш казати: доста су времена трпјели казну они, који грјеше. А ти кажи колико? Десет или три? Но ја се бринем, не о продужењу времена, него о поправљању душе. И тако, кажи ми поправљање: — Ако су они довели себе до искушења; или ако су се измијенили, онда је све постигнуто; а не буде ли овога, онда неће помоћи ни дуго вријеме трпљења. Не питамо: је ли често била превијата рана; но је ли превијање донијело какви бољитак? Ако је принијело жељену корист, па било то и у кратко вријеме, онда остави даље превијање; а не буде ли и кроз десет година још постигнут успјех у бољитку, онда продужи превијање. Свезаноме само исцјељење нека буде рок за разрешење.“

О значењу црквених епитимија тако су учили и учитељи западне цркве. У потврђење овога можемо привести на пр. Амвросија и блаженога Августина. У једнога и удругога, као што ћемо овај час увидјети, примјеђава се та сама особеност, што они, по примјеру Тертулијанову и Киријанову, епитимије називају удовљетворењем; но они тијем ни уколико не измјењују древно-црквени поглед на епитимију. Сагласно са источнима учитељима, они су мислили, да се покајничко удовљетворење не састоји у самијема епитимијама, него у ономе што се с њима постизава, т. ј. у потпуноме раскајању и поправљењу, чиме се управо и умилостивљава или удовљетворава Бог.

Тако св. Амвросије пише: „Веће ране захтјевају озбиљније и подуже лијечење; веће преступење такође потребује веће удовљетворење. По томе, у колико је већи гријех, у толико треба да буде веће оплакивање и сажаљење.“ То исто на другојем мјесту повторавајући, он говори: „Своју милост свијема је обећао Бог, и свијема свештеницима без разлике дао је власт, да могу отпуштавати грјехове. Но онај, који згријеша много, нека умножи и своје покајање; јер већа преступљења и већима се сузама умивају.“

Из ових мјеста сасвијем јасно се види, да Амвросије удовљетворење ради очишћења грјехова за неопходимо нужно увиђа, и то не у чему нибуд

другоме, него у сакрушеноме о њима плакању и сажаљењу, које по томе имало би бити што веће и што дуже, т. ј. у колико су већи и тежи грјехови. Осим тога, и на другојем мјесту, имајући у виду ријечи псалмопјевца: „Блажени ихже оставишася беззаконія и ихже прикришася“. (Псал. 31,1.), он говори: „Онај, који се каје, дужан је не само својијема сузама опрати своје грјехове, него и да их прикрије добријема својијема дјелима, како му Господ не би уписао у гријех“. Овијем он опет јасно показује своје потпуно сагласије са другим учитељима цркве у погледу на срдачно и дјелом сасудиљено раскајање, као јединствено нужни услов за умилостивљење Бога и проштење грјехова кајућему се грјешнику.

СРНОЈЕВИЋ

У таквоме управо, а не у другојем смислу, и блаж. Августин употребљавао је наименовање удовљетворења, ради означавања црквом од кајућега се грјешника захтјеваних епитимија. Тако на пр. он расуђавајући о томе, што је од стране онијех, који се кају, у покајању потребно, пише шљедеће: „Није довољно, да се само једна нарав на боље преокрене, и да се удаљи од чињенијех зала, него још ваља удовљетворити Богу за учињена зла покајаном скорбљу, унижавајућим уздисањем, жртвом скрушенога срца и саотвјествујућима милостијама, јер су: блажени милостивији јако ти помиловани будутъ (Мат. 5,

7), и није казато само: чадо, аще согрѣшилъ еси, не приложи къ тому, но је додато: и о прежнихъ твоихъ помолися (Сирах. 21, 1). И на другоме мјесту: „Не ваља нико од онихъ, те се кају, да очајава о милосрђу Божијем, па ма како да је велик њихов грјех. У самоме пак покајању, када га приноси грјешник, ваља обратити пажњу не само на продужење тога покајања, колико на степен скрушења грјешника; јер срце сакрушено и смирено Богъ не унижижитъ (псал. 50, 19). Но почем скрушење туђега срца по већој чести није познато другоме, нити се то открива ни ријечима ни другима какoвима знацима.... зато предлажемо цркви справедливо да у сваком вријеме ради покајања да би кроз то удовлели цркви, у којој се отпуштавају грјехови, и ван које они не могу бити отпуштени“.

Суштина од стране грјешника како Богу тако и цркви потребљујућега удовлели, по Августину, не састоји се у чему другоме, него у сакрушењу грјешника, који се каје, које да би ради цркве и ради пастира било јаснијем, нужно је да буде изјављено у већима или мање продужитељнима спољашњима подвизима покајања, као на пр. у молитвама и давању милостиње.

(Наставиће се.)

ВЛАДИКЕ ЗЕТСКЕ И ЦРНОГОРСКЕ.

Још двије године само паће бити петдесет година кад је П. Ј. Шафарик из Златнога Прага питао преко Јеремије Гагића, вице-консула руског у Дубровнику и молио тадашњега владикау црногорскога, да му одговори на следећа питања:

1. Гдје је била зетске епископије столица, која је установљена била краљем Стефаном и св. Савом, Архиепископом српским? — По летописима била је зетска епископија у манастиру св. Архистратига Михаила. Имаште ли у Црној Гори или у околици гдје год једна стара црква св. Аранђелу посвећена?

2. Гдје је био манастир Градац са својом храма пресвете Богородице краљицом Јеленом Стефана Уроша великог супругом и Милутиновом мајком саграђен?

У Црној Гори има два мјеста која се зову Градац; код једнога има један манастир — пита се, који је храм тога манастира или којему је свецу посвећен тај манастир?

3. Гдје је мала ријека Рибница, која се често спомиње у Летописима и у цјесмама?

4. Били се могло добити једно савршено и точно описаније по имену свијех манастира и старих цркава у Црној Гори, и разрушених и опустошених?

5. Јели вам познато мјесто Брсково? и т. д. (в. Гласник, књ. 63 стр. 140 и 141.)

Покојни, безсамртни, славни Словак П. Ј. Шафарик, — та ја и пријатељ мој Панта у Биограду и све друге Пантелије по Србији, што смо ми свиколици према горостасу, — та сви смо убози сираци према П. Шафарику, па ипак тај велики знањем Шафарик довршујући г. 1843 карту к славенским старожитностима није знао, гдје је била столица зетске епископије, коју је Стефан првовјенчани краљ с братом својим Савом установио; и гдје је био ман. Градац, задужбина краљице Јелене; и гдје је мала ријека Рибница на којој се г. 1114 родио Стефан Немања, — и незнајући све то, што г. Панта данас и с Пантом многи знаду, питао је другог и онога, који је могао то знати и саопштити; и кога се то питао, то је он упитао више тицало него њега, питача самога.

Мален сам, убог и худ сам према големом и богатом знању Шафарика, — на сам ипак слободан изнијети пред свијет овим путем шта и колико знам о епископима зетским и црногорским и знајући, врло добро знајући, како је слабо, несигурно и празно то моје знање, рад сам да раздражим лаке, хрле, брзе Црногорце нацртом овим у овом листу, не би ли поитали, да исправе и поправе што је погрешно и што не ваља, да допуне и поуне празнине и пукотине, да освјетлају себи образ и таком муком. ¹⁾

1) Ми врло радо дајемо мјеста у „Просвјети“ овој радњи, која је истекла из чув-

ЕПИСКОПИ ЗЕТСКИ.

Иларион (Иларије)?

1. Герман.
2. Неофит (1250—1262; 1269. 1270.)
3. Јевстатје (између 1270—1278.)
4. Михаил (I.)
5. Андрија.
6. Јован (између 1293—1305.)
7. Михајил (II.) 1305. 1318.

Иларион (Иларије) помиње се као *први* епископ зетски у запису св. Саве од г. 1233 (види у Миклошићевом Сборнику стр. 17) и каже се и у том запису и у хрисовуљама краља Властислава од г. 1242 (тамо стр. 27) краљице Јелене (в. податке под Јастребова стр. 215.) да је он, епископ зетски Иларион (Иларије) саградио св. Николу врањинскога. О врањинским листинама расправљају други пут, а овдје примјетићу само то, да су поменуте врањинске листине искварене и фалзификоване или интерполиране, те је с тога оно, што се у њима каже, сумњиво.

Герман, Неофит, Михајил, Андрија, помињу се тим редом у требнику односно поменику пљеваљском-свето-тројичком (в. Гласник, књ. 29 стр. 175) и ја том поменику вјерујем.

Неофит се помиње у сувременим записима и натписима под г. 1262, 1269 и 1270 (в. Глас-

нога пера ученог Архимандрита Руварца, и у исто доба отварамо „Просвјету“ свакоме домаћем писцу, који би био у стању да попуни оне празнине и пукотине по жељи споменутога нашега научњака.

Уредништво.

ник, књ. 21 стр. 358—360) и у Данилову Родослову, у житију Архиепископа Јевстатија I. (в. издања Даничићева стр. 295) за којег се вели, да је био родом из жупе будимљijske; да је изучивши књигу у дому родитељском дошао у ман. Аранђела Михаила, славну епископију зетску, и ту примио образ монашки од руке епископа Неофита; да је живећи у том манастиру међу чрицима научио се и извикао добро и усвојио врлине монашке, упознао се са светим писмом и другим божанственим поукама и с црквеним правилима и законима, те зажели да пође у Јерусалим и поклони се гробу господњу; из Јерусалима сврати се у свету Палестину у манастир српски Хиландарски, где је поживио „много љета“ одликујући се животом својим толико, да је саборно постављен игуманом ман. Хиландара. Као игуман хиландарски помиње се под г. 1263—4. Од игумна у Хиландару постане епископ зетски после смрти свога духовног оца и добротвора, епископа Неофита, који је још г. 1270 био у животу. Јевстатије је дакле постао епископ зетски после те године и владачествовао је у Зети и у приморју зетском до г. 1278, које је године изабран и постављен за српског Архиепископа.

Кад је дакле по том Даниловом казивању Неофит, зетски епископ *постригао* Будимљанина за монаха под именом Јевстатија, и кад је тај Јевстатије најприје

изучио и извикао у манастиру Аранђелском под оком и надзором епископа зетског Неофита све, што му је као монаху и „к вишем“ стремитељу требало, а после обишао света мјеста и поживио „много љета“ у Хиландару прије него је изабран за игумна — а игуман је био већ 1263—4 г., онда може се без наметега а и мора се узети, да се Јевстатије није могао пострићи после, или много после 1250 г. и да је по томе већ те године Неофит морао бити епископ зетски у манастиру св. Аранђела на Превлаци.

За *Михаила I.* и *Андрију*, епископа зетске, после Јевстатија (како што није поменут у поменику шљеваљском, међу зетским епископима што није умрло пре епископа зетски, већ је постављен за архиепископа) не знам, да ли се у ком запису, натпису или листини спомињу, — а прејамник њихов *Јован* помиње се у хрисовуљи краља Милутина изданој за Архиепископа Јевстатија II. између 1293—1305 г.

Михаил (II.) зетски епископ поменут је у р'тачкој хрисовуљи изданој краљем Милутином дне 15 марта 1305 у Котору.

Исти ће Михаил бити и онај Михаил, епископ зетски, који се у свето-стефанској хрисовуљи истога краља Милутина за Архиепископа Никодима око г. 1318 помиње.

И после Михаила II., односно г. 1318 било је зетских епископа а од г. 1346 митропо-

лита зетских — и у мљетачким листинама у почетку XV. вијека и даље помињу се митрополити зетски, али се ни један не помиње по имену и ја не знам имена ни једном епископу или митрополиту зетском, који су сједили на столици зетске епископије или митрополије било у прво поменутом манастиру Аранђелском на Превлаци, било у древном светобогородичном манастиру у Шестанској Крајини, између г. 1318 и почетка XV. вијека.

У запису Балше III. Ђурђевића од год. 1417 (в. Јастребова податке стр. 187. и П. Ровинског „Черногорија, С. Петербург 1888, стр. 433.) спомињу се два митрополита зетска: „митрополит зецки Арсеније“ и „митрополит зецки Арсеније“ са њим збором и клиросом „Светог Спасаинске“ и „митрополит Давидъ“, који је био митрополит између 1405 и 1417, а напред поменути Арсеније биће предходник том Давиду, но да ли непосредни, ко ће то да зна?

„*Josifba*, Архиепископа зетског“ поменуо је ђакон Дамјан дописујући у Копорињи дне 17 маја 1453 г. Летопис који је доспео у ман. Крушедол и који је П. Ј. Шафарик издао у српским писменим паметницима г. 1851.

У шематизму православне епархије Бокоторске за г. 1882. приоштено је на стр. 33. писмо „Митрополита зецког Јевтимија, писано у Крајини 10 Јула — године нема али је то на пергамену писано писмо, свакако ста-

ринско. У почетку листа тога пише: вѣ славѣ господа и Бога и Спаса нашего Ис. Христа и прѣчистіе Богородице и Архангела Михаила — а и на печату види се — приметно је приоштитељ писма тога — лик св. Михаила. — У листу је том поменут као сведок и „радичъ Тѣторьмикъ“. Тај Радич можда је био син оног „Тоуторьме“, који Туторма је био, као што Даничић у речнику из српских књижевних старина каже, био човек госпође Јеле и господина Балше (III.) г. 1405. Пуцић I. — 59. — и по томе могао би се „зецки митрополит Јевтимије“ уврстити између 2 поменута митрополита Давида и митрополита Јосифа.

У запису од г. 6992—1484 (Сборник књ. 53. стр. 233.) у запису у листу господара Ивана Црнојевића за цркву и манастир на Цетиње од г. 1485 (Микл. Сборник стр. 533.) помиње се Митрополит *Висарион* с владиком *Вавилом*, и „митрополија цетињска іаже ієствъ митрополија зецка“ као што је у запису — или „храм ва име рождаства пресвете богородице и манастир при храму том еже митрополија зетска нарекохомъ“ као што каже поменути господар зетски Иван Црнојевић.

У црквеним књигама штампаним повољењем господара Ђурђа Црнојевића у Црној Гори и то на „Цетињу“ а не на „Обеду“ Црнојевића граду, као што се од Митрополита првог Петра Петровића (в. Грлицу за г. 1835.

стр. 61 и 64.) до Дучића (Орлић III. 42.) и Стојана Новаковића (Историја српске книжевности, Београд 1871, стр. 117 и „с археолошке изложбе у Кијеву.“ 1874. стр. 8.) пише и говори, а наиме у Октоиху и у Псалтиру помиње се под 7001 : 1493 у „предисловију“ и 7002 : 1494 у „послвсловију“ октоиха и 7003 : 1495 у Псалтиру, „митрополит зетски“ или као што се у послвсловију Октоиха, назива „всееосвештени Архиепископи зетски, митрополит ћир *Вавила*.“

Позивајући се на Андрићеву њемачки писану и г. 1853 у Бечу издану историју Црне Горе, коју ја немам, вели Голубински у познатој књизи „Очерку“ на стр. 602, да се у записима на разним књигама под 1193—1512 годинама *Вавила* назива митрополитом зетским.

Далеко чувени и разглашени њемац Хоф у Ержовој и Груберовој Енциклопедији, у 86. свески на стр. 164. пише, да се Митрополит (владика) *Вавила* представио г. 1520. Ако ону годину ту није из мало час поменуте Андрићеве повјести прихватио, онда незнам, како је дошао и одкуд је узео он ту годину.

Међутим је нестало српских господара у Зети, престало је господарство Црнојевића и од г. 1514 до иза г. 1527 писао се и називао се и био је *Скандербег* Црнојевић сандаком црногорским и приморским и господином свој земљи диоклитијској (signor Scanderbego Cernovich San-

zacho de Monte Negro) и владике, које су иза Митрополита Вавиле вршиле духовну власт у Црној Гори биле су владике *црногорске* и приморске, ако се гдје који од њих и писао кадкад и митрополитом или епископом зетским.

Први Петар Петровић Његуш помиње у кратком нацрту повјести црногорске (Грлица за г. 1835) као прве владике црногорске :

Германа,
Павла,
Василија и
Никодима.

Архимандрит Н. Дучић у „Енциклопије зетска и дабарска, у Београду 1884.“ примјећује на стр. 27. (под !): „Митрополити од *Германа* до *Саве Очинића* узети су из Милаковићеве историје Црне Горе, а *находе се записани у Милошевском летопису*.“

Може бити да су и поменуте први записани у том Цетињском летопису, из којег је Д. Милаковић у својој Историји Црне Горе од 25 забиљежених 25 догађаја и чињеница приопштио 16 података од г. 1474—1736, али ја би рекао да је владика Петар или састављач поменутог Летописца дознао за имена њихова из поменика цркве цетињске. Старији од Петра митрополит Василије Петровић, који је г. 1754. штампан у Москви кратку Историју о Црној Гори, не помиње у тој историји поменуте четворице и онога, што Петар приликом помињања њихова прича и приповеда, но вели само, „да су у Црној Гори херцези (војводе)

Чрнојевићи владали до г. 1516. а од те године мјесто тих Херцега владају Митрополити“ (в. Летопис М. С. књ. 68 стр. 17.)

И кад ни Митрополит Василије ни владика Петар I. нијесу знали ни казали кад је био, и од које године и до које је године владао или боље владиковао (јер и ја мислим да владике црногорске од Германа до Данила нијесу били владоци већ владике, као што су биле и остале владике у српским земљама за турског господства, и да за вријеме од г. 1514 до краја XVII. вијека није било, нити се може говорити о некој и некаквој теокрацији у Црној Гори, као што су мислили на другој страни писци сивали и буџали) Герман и Павло и Василије и Никодим, и да ли су они тим редом долазили на столицу црногорске епископије — то не знам ни ја, и од куд да ја то знам, кад рођени Црногорци то незнају — који треба да сазнаду и дознаду, и нама, који то не знамо, кажу и докажу.

5. Ромил (Ромио) 1530—1550.
6. Макарије 1550—1568.
7. Пахомије 1568.
8. Венијамин 1582—1591.
9. Руфим I. од г. 1593—1640.
10. Мардарије 1640—1659.
11. Руфим II. 1673. 1675 1682.
12. Висарион 1682 до иза 1690.
13. Сава 1694 — 1697.

На 5. — Ромил (Ромио) помиње се у писму од 3 марта 7038—1530. „Аз Архиепископ Зецки и Црногорски и Приморски (Starine

XIX. 254.) А Милаковић у историји Црне Горе стр. 45 каже, да је Ромил био владика око 1551.

На 6. — Макарије Коренићанин помиње се по увјеравању Голубинског стр. 602. односно по сведочби Андрићевој стр. 19. у записима на књигама и у разним писмима под г. 1550—1568.

На 7. — Пахомија Команина нашао је Милаковић (на поменутом месту) под г. 1568.: „Владика Пахомије ишао је од стране калуђера, који стоје у Кому и на Цетиње — у Цариград на Порту и донио је отуд царску заповјест“ (Starine XIX. 257.)

На 8. — Венијамин помиње Милаковић под г. 1582. (в. Српско-далмат. Магазин за 1854—1859 стр. 40.). У Магазину за

приоштити је на стр. 159 и Радичевић Синђелију дану од Венијамин „митрополита Чрњие Гори и приморја“ протопопу Илији Поповићу Грађанину, писану на Цетиње 5 марта, вь льто ++360 (Р. Хр. 1701). Тешко ми пада, што морам приметити, да се г. Филип слабо разбира и разуме у нашој хронолоџији, а нарочито у знаку којим су стари наши означавали 90 (++)G). Написано у Синђелији лето читао је он 7209 и по томе 1701 од рођ. Христова, а у том је јако погрешно јер поменуто лето значи 7099 а то је 1591 од р. Хр. И од куд Митрополит Венијамин г. 1701 на Цетиње кад свако зна, да је те године био митрополит Данило.

На 9. — Руфим I. Има записано у књизи, која се зове Пролог ово: „вѣ 7101 : 1593 г. постави се епископомъ игѣмен Рѣ в и м ѣ“ (Starine XIX 261.) У Минејима за јул и август, писаним г. 7116 : 1608, односно 7117 : 1609. на Цетиње спомиње се блажени и вѣсеосвештени епископ црногорски и приморски кир Руовим (Rad jugoslav. Akademije, књ. I. 178); у Извѣст. Церков. Археол. Общества при кiev. духов. Академији за г. 1881. стр. 69. описује се Минеј за новембар „који писа се вѣ льто 7116—1608. при блаженом — епископу црногорском и приморском кир Руовиму и игумену кир Василији јермонаху съ братіама.“

У Шематизму епархије Бокототорске за г. 1873. стр. 13. приоштен је натпис, којом је пописана црква манастира Градишта за владичанства кир Руфима црногорског г. 1620.

По натпису у цркви Ексе у ријечкој нахији, сагради се ва лето 7135 : 1627. иста црква у дане високопреосвештенога архиепископа Рувима (Магазин за 1868 стр. 162.).

Има писмо владике Руфима писано у Рieкy од 28 јуна 7137 : 1629. (Starine XIX. 255.).

Милаковић на наведеном месту помиње Руфима Његуша уз г. 1631. У ризници на Цетињу има крст, сребром окован владике црногорског Руфима 7148 : 1640. (Starine XXI. 128). Да ли је тај крст окован за живота тога владике, то Дучић не каже, а може лако бити да је после

смрти његове г. 1640 окован, јер с друге стране зна се, да је прејамник Руфимов. —

На 10. — Мардарије г. 1640 у велике био владика црногорски и још је те године примио писмо од Папе Урбана VIII. писано 12 маја 1640, као одговор на писмо и поруку, које је он папи писао и коју су поруку посланици његови Папи испоручили. Но о томе на другом мјесту, а овдје имам још примјетити, да је Милаковић нашао поменута Мардарија уз г. 1659.

На 11. — Руфим II. помиње се у писму од 19. окт. 1673 (Starine XIX. 255.). — У Минеју за Св. П. Бечкој дворској библиотеци пише у запису: „Сы мненіи старі патриарх Максимъ за любовь митрополиту црногорском и вѣсей Скендеріи крѣпко оуди лѣтъ 7183 инд. 13. К. С. 15. Луни 1 и т. д. а от рождѣства Христова 1675“ (Спом. III. 200.). — Апостол писа се у светој Гори близ манастира св. Павла руком Василија јермонаха, иждивением светѣйшаго зетскаго и црногорскаго квр Руофима текоуштѣ лѣтъ 7190 : 1682. (Спом. III. 200.).

На 12. — „Висарион митрополит Скендериски“ (Starine XIX. 256.). Владика Скендеријски кир Висарион приложио је минеј — по гласу записа на истом — митрополији цетињској на благослов — ва льто 7190 : 1682. г. — Ако је Марко Драговић добро прочитао ту годину, онда је састављач цетињскога Летописа погријешио написавши: „ва ле-

то 1685 постави се Висарион Баица Епископом зетским.“ Ми-неј за Април, — у ком је запис: „ва лѣто 7197 (1689) — азъ грѣшни Роувим владика придохъ ва манастирь Цетинъ — тоежде врѣме дрѣжештѣ сем оу манастироу (sic) васеосвештеномѣ митрополитѣ кир Висарионѣ (Црногорка бр. 1, ср. Starine XIX. 260. „ва лѣто 7197 (1689) азъ грѣшни Рѣвим владика — придохъ ва Цетинъ од велике беде и т. д.“ Одакле је он дошао те 1689 на Цетиње? На истог ће се Руфима односити и оно, што се у истој књизи Старина на стр. 260 спомиње: „Како свештеник Рѣфим а сада владика кои стои у манастиру на Цетинъ, које је под кадилуком Црногорским — игуман Вава од владике“

Горе сам приписао да је у Лѣтопису цетињском погрешно казано, да је Висарион Баица г. 1685 постављен епископом зетским, — ако је, то јест, Марко Драговић у запису приоште-ном у I-вом броју Црногорке добро прочитао и записао год. 7190 : 1682. Али је још више погријешно исти лѣтописац у том, што даље каже: „ва лѣто 1687 примише Латини Нови, и то лѣто епискупъ Висарион изведе Латине на Цетинъ у манастир, провидура и кавалиера, и владика Висариона отроваше и умриє. По сем Сулейман паша скупи војску велику и дође на Цѣтинъ“ — но о том после на другом месту, а овдје ћу само још то приметити да владика Висарион није

умро г. 1687 и да је жив био по записима још на крају 1689 г.

Књигу, у којој је хиротонија и литургија, исписао је, као што се каже у запису, повељењем владике *Висариона, Сава* јеромонах, — и по прѣставленіи его (Висариона) принесена биствъ, и откъспихъ слѣга его азъ Сава јеромонах цѣною 4 златице въ лѣто 7200 : 1692 мѣсеца јуліа 29. в. Rad I. 181. Висарион се прѣставио ил 1691 или 1692 г.

На 13. — Сава Очинић. У више пута поменутом Лѣтопису цетињском записао је: „ва лѣто 1692 постави се епискупом Савва Очинић и епискупствова 3 лѣта и умриє.“ То не стоји.

Кнезови и стариѣшине и васелиновани збор црногорски пишту под 4 Маја 1694 г. пресви- и преузвишеном господином *Дурђе* провидуру (*sopra proveditore*) од Котора и Арбаније и Новог Алвизу Марцелу и дају му на знање а навлаштито за покојнога владика *Висариона* цетињскога, како умриє. И по том избрасмо — кажу даље у писму — за нашста настира душевнаго и старјешину на мјесто првијех покојнијех владиках — и ми сваколици липо избрасмо и потврдисмо свом нашом вољом а на име истога владика Саватіа што је био и до сад потврђен, такођер и по сад свом нашом вољом стављамо и потврђујемо, како више рекосмо, и по заповједи преосвештенога архиепискупа Арсенија Црнојевића, патријарха србскога. За то дајемо на знање вашему пре-

свијетлому господству, да смо га свиколици контенти узет. И подржао Бог ваше пресвијетло господство многа љета у здрављу. „Ми слуге и подложе вашег пресвијетлога господства вьсь зборь прьногорски.“ Писмо је примљено у Котору 4 маја 1694, дакле истога дана којег је и писано.

Дал је погрешка пера, што се у писму том избрани и потврђени за владикау назива Саватије мјесто Сава, или су збиља Црногорци хтјели тада имати за владикау свога херцеговачког (требињског) владикау Саватија, који је тада ван своје епархије боравио на „Новом“ у Боци Которској? — ја не знам, али то знам да је те истог дана дине Сава Оливић извршио повељењем светејшега патријарха Арсенија „ва величїи нужди од господствуюштих“ руком митрополита белградскога хаџи ћир Симеона, (који је тада такође боравио у Боци Которској) и митрополита захумскога (требињскога, пол херцеговачкога) ћир Саватија и Ђерасима, дне 27 новембра на Новом л. 7203: 1694. Сава је био жив и г. 7204: 1696 (в. Rad I. 131. 179).

„Ва љто 1697. скупиле се главари черногорски на збор на Цѣтинь и избраше себи за владикау Данила Нѣгуша Сѣенчевїћа.“ Но за Данила тога и Саву и Василија овде нећу да знам и само ћу нешто у погледу године мјесеца и дана, којег је Петар I. Петровић посвећен за владикау да примјетим. А не би ни ту примјетбу

додао, да није архимандрит Дучић љета господња 1884. у „Јепископије зетска и дабарска“ на стр. 17 написао да је Петар I. Његош посвећен за владикау г. 1785 или правије да се није повео по г. епископу бококоторском, преосвећеном г. Ђерасиму, који је у Шематизму за г. 1875. на стр. 6 примјетио, да је године 1782 у Милаковића погрешно стављена, и да је покојни митрополит Стратимировић негдје рекао, да је он г. 1785 при посвети владике Петра као Архиѣакон у Карловци учествовао.“ Милаковић није погрешно и Милаковић не зна да је Петар I. посвећен за владикау 1782 већ Милаковић пише у Историји Црне Горе на стр. 176, да је Петар посвећен у Карловци за Архијереа на свету Петку, дне 14 октобра 1781. А да је доиста, тога дана и те године посвећен Петар за Архијереа, то је већ г. Милорад Медаковић с позивом на Синђелију добивену од митрополита Мојсија Путника још у Седмици за 1854. бр. 28. стр. 14. казао, и о том се сваки из саме те Синђелије штампане у Седмици за г. 1856, бр. 29. стр. 227. лако може уверити.

Осим поменутих 13 владика црногорских помињу се још неколико владика у записима без године, и стога их писам могао уврстити. — Тако се у једном запису помиње „Романь владика црногорски и приморски“ (Спом. III.); Милаковић помиње Василија Вељекрајског испред Висариона Баице; Синђе-

лију Митрополита Венијамина од г. 1591. потписали су и потврдили: владика Н и к а н о р и владика С т е ф а н.

Но има нешто што је главније и важније, и што немогу овдје не споменути с две три речи.

Ја мислим, да је за вријеме турскога господства у Зети а наиме од Патријарха Макарија, којим је ускренута г. 1557. српска патријаршија у Пећи било засебних митрополита или владика *зетских* и као такав зетски владика мислим да је био онај митрополит зе(т)ски *Герасим*, који је по запису, приопштеном у 56-ој књизи Гласника на стр. 336. писан у манастиру св. Богородице, глаголема *Шутикова* на ријечи Лиму, недалеко од Будимља, вь льто 7083, от рожд. Христова 1573 (биће год. 1575 јер је стављени индикат од г. 7083 а К. С. и К. Л. од г. 1574.)

Потврду изравну и изречну те мисли нашао сам у једном извештају или ти коментару о стању грчке цркве и српске, који је Фрања архијакон Трогирски и после Арцибискуп Барски (XI-ти) око г. 1638 написао и Сбору за разширење вјере римске поднио, и који је извештај Колети у VII. тому Илирикума сакрума у латинском преводу приопштио.

У том извештају говори поменути Трогиранин о области Патријарха Пећког и о епископима истоме подложним, па међу истима помиње и епископа

зетског, црногорског, требињског, херцеговскога, босанског, бањалучког и личког (episcopos-Zentae, Montisnigri, Tribinice, Hertzegovinae, Bosinae, Vagnaluche, Lichae).“ Даље вели, да је бивши у Паштровићима отишао у Црну Гору и у Зету — и да епископу *црногорском* подлежи не само Црна Гора, већ и Паштровићи, Грбаљ, Луштица, Кртоле у којим земљама преко 50 хиљада становника има.

„А под Епископа зетског — пише поменути Фрања — подпадају: Подгорица, Бјелопавлићи, Братоножићи, Пипери, Миљанићи, Мркојевићи и не мали број хиљада Сичкога. Епархија та обухвата све што се од Скадарског блата и ријеке Мораче протеже до равнице српске (ad Serbiac planitiem) и земља је густо насељена. Број становника прелази 80 хиљада.“

Столица тога зетског епископа за господства турског била је по свој прилици у манастиру св. Николе на Брањини и трношац је погрешно написавши (в. Гласник, књ. V. 37.) да је св. Сава поставио *једанајестого епископа у Брањини у зеншах* а грешно је и архимандрит Дучић казујући и доказујући или само мислећи, да је с *Брањине пренијета столица епископа зетског на Цетиње*, јер на Цетиње пренесена је столица зетског епископа или митрополита из Крајине шестанске, а *Брањина* била је столица зетском епископу кад је Зетом Турчин владао и кад је на Цетињу владиковао владика

црногорски и приморски. И печат онај с натписом: „печат митрополіе Вранине, храм светаго Николае“ који је печат описао поменути Архимандрит, и ком се он онолико обрадовао, не доказује друго но само то једно, да је за господства турскога а имено од г. 1560 сједио митрополит зетски у Врањини.

У *Грегегу*, манастиру,
у Срему, 3. Јуна 1891.

И. Руварац.

ИЗ МОЈЕ БУКВИЦЕ.

3.

Законима је поставан одма са настанком првога човјека.

Мојсије у првој књизи о створењу свијета вели: „И узевши Господ Бог човјека намјести га у врту едемском, да га ради и да га чува. — И заповједи Господ Бог човјеку говорећи, једи слободно са свакога дрвета у врту. — Али с дрвета од знања добра и зла, с њега не једи, јер у који дан окусиш од њега, умријећеш“...

Ово је најпрви закон, за који свијет зна; он је темељ свијем потоњијем свјецкијем законима. Дозвола и забрана у њему су тачно обиљежене; а онда и казан за преступак закона, изречена је у најкраћему и најјаснијему изразу. — Цицеро, премда идолопоклоник, каже о закону: „Божанствени ум, први је и највећи закон, који једно налаже а друго забрањује; од

„њега је потекао онај закон, што су га богови људскоме роду дали, и разлог, који потиче на добро дјелање а одвраћа од „злочина.“ — И по томе даје се сваки људски закон овако опредјелити: — чини што ти се допушта, и не чини што ти се забрањује; јер преступак закона вуче за собом казан. —

Најстарији писани закони јесу, закони Мојсеови, међу којима је „декалог;“ или десет заповједи божијих, најважнији кодексе богопоштовања и људскога морала. — У Мојсијеву „*Пенташевку*“ произмјешани су закони грађански и морални, са обичајима и церскијем обредима. Они су прво зрцало околности онага времена, да, рад којег су писани. У истоку, између свакога истога има законарства, понајстарије је „*Ману-ов*“ (Manu), познат под именом „*Ману-ова дхармасастра*“. Он је налик „*Пенташевку*“, и попут Библије, он је књига космогоничкијех и теолошкијех законâ, који се, код свијех народа подударaju са свештеничком доби.

У Грчкој, дали су најпрве писане законе: Ликург — Шпарти, и Солон — Атини. Иза њих долазе још и тако прозвани „*закони Драконови*“. Ово је сваколика старогрчка легизлација (законарство).

Код Римљана пак понајстарији је устав Сервија Тулија (Servio Tullio), — „*Сборник патрицијанских законâ*“ — (Lex Papiriana), године 244. од основања Рима. — У половини V. вијека

пријед Христа; или 300 год. од ос. Рима, појавили су се велезнаменити закони, познати под именом „*XII. Таблицѝ*“. Од првијех законѝ није ништа до нас допрло; а од другијех сачували су се гдјекоји уломци. Њеки мисле да је у сборник онијех *XII Таблицѝ* ушло много што-шта од папирианских установа. — Педесет година пр. Христа, или 700 год. од ос. Рима, изишао је „*Едикт Силвија Јулијана*“ (L'Editto perpetuo di Silvio Giuliano). — Па након 300 год. пос. Хрис. појавио се „*Кодекс Грегоријанов и Хермегијанов*“ (Codex Gregorianus et Hermegenianus); а до 50 година кашње „*Кодекс Теодосијанов*“ (Codex Theodosianus). — Опет иза тога „*Закон римски*“ (Lex romana), едикт Теодориков и бревијар Алариков. — И најзад год. 527.—439. пос. Хрис. састављен је био „*Сборник Јустинијанов*“. У њему су сабрани: а.) „*Кодекс Ветус*“ (Codex Vetus) 528. по Хрис.; б.) „*Пандекте*“ (Pandette) 530. пос. Хрис.; в.) „*Установе*“ (Instituzioni) 533. пос. Хрис.; г.) „*Нови кодекс*“ (Codex repetitae praelectionis) 534. пос. Хрис.; и д.) „*Новеле*“ (Novelle) 505.—539. пос. Хрис.

Развитак римскога права у Истоку спада међу године 876.—1380. по Хрис. Најпрве су „*Књиге Василске*“ (Libri Basilici) 876. по Хрис. — За њима долазе „*Леонове Новеле*“ (Novelle Leonis) од год. 887.—893. по Хрис.; и најпосље „*Кодекс Константина Арменопула*“ (Πρόδικτοι τῶν νομῶν) 1380. по Хрис.

У Западу пак, развитак римскога права, сљедовао је пријед Глосатора — Brachylogus — год. 1100; а онда у Италији за времена Глосатора XII. вијека, „*Болоњска школа*“ (Imerio — Accursio).

Између V.—VIII. вијека настало је *Германско право*; и то понајвише у сборнику названом „*Leges Barbarorum*“. — Иза тога у „*Формуларима Маркулфа монаха*“ (Formulari Marculfi monaci) год. 700. — Онда у „*Кашитоларима франачких краљева*“, сабраним Ансегизом из Фонтанеле и Венедиктом Левитом (Ansegiso da Fontanella e Benedetto Levita) год. 800. — па најзад у „*Саксонском Спеччио*“ (Specchio Sassone), 1215. — 1233. год.; и у „*Швевском Спеччио*“ (Specchio Svevo) 1250 г.

Још је на западу, од половине XII. вијека, па готово до краја XV. г., поникло „*Каноничко право*“, које се оснива, једном чести на саборскијем установама; а другом чести, на потоњијем установама под римскијем папама, а поименице: на „*Указу Грацијанову*“, 1150.; на „*Декретама папе Грегориа IX.*“, од 1227—1241.; на „*VI-ог Књизи Бонифација VIII.*“ (Liber sextus di Bonifacio VIII.), од 1294—1303.; на „*Климентинама Климента V.*“ (Clementine di Clemente V.), од 1305.—1314.; и на „*Екстраваганцима*“ (Extravaganti), од 1471—1484.

Каноничко право Православне источне цркве поглавито се пак оснива на канонима VII. васеленскијех (екуменичких) и IX. помјесних Саборѝ, држанијех у

Истоку до IX. вијека; као и на разнијем Указима византинских царева. — Посебно још православни Срби у српској Војводини, оснивају своје црквено право, на повластицама цара Леополда I.; али дан-данас у царевинама, Турској и Аустро-Угарској, у којима Срби живе, поткопао се готово сваки темељ православног црквеног права, и самовоља дотичнијех Владѣ све више и више расте и мах преотима, тако да у Аустро-Угарској и самој вјери *званично* се забрањује њезин прави назив „Православна“; а намеће јој се, са свим несвојствени, непристојни, и никакву вјеру теолошки неозначујући назив „*Национална вјера*“; — што се и даље не подудара: ни с правдом, ни с уставношћу државе, ни с духом нашега просвјетнога вијека. —

Године 1495. учињена је *рецензија римскога права* у Германији, с модификацијама каноничкога и германскога права, проглашена „*офцим правом*“ (*ditto comine*), којег се знанствена израда може сматрати као „*модерне хандеше*“; те је постала темељом постојећих права у свијем латинскијем и њемачкијем земљама. — Заслужује овде напоменути, да се — „*Кодекс Наполеона I.*“ и „*Аустријански грађански законик*“ сматрају, као два понајбоља дјела најновијега законарства у Европи.

Код Славјана најстарији писани закон, јест Кијевскога књаза Јарослава Великога, који је владао од год. 1016—1054. —

Сборних тијех закона познат нам је под именом: „Руская правда“, „Руская истина“ или „Руское право.“ — И република Великога Новгорода имала је свој сопствени устав, који је уређен стопро 1471., и познат под именом „Судная Грамата“. Са свијем тијем сваки нови Новгородски књаз, морао се је присећи и задати вјеру, да ће свето чувати законе и повластице Јарослава Великога. Оба ова устава имају доста сличности с Пољскијем уставом, који је писан само латинскијем језиком.

Ово је истинита чешка пјесма „*Pravda sūd*“, и Чеси су у дубокој старини имали своје законе по којима су судили; но ти су закони јамачно били консветудинарни, и нијесу били писани. У старији пак сборник писанијех чешкијех закона, јест „*Řád práva Jonského*“ (Рад права Јонскога).

На Словенском Југу понајстарији је хрватски „*Винодолски штатути*“, писан чакавштином и глагољачким словима. Он спада у другу половину XIII. вијека. — Онда долази „*Законик српскога цара Стефана Душана Силнога*“ из средине XIV. вијека, писан старом српштином и црковном ћирилицом. — И тако, иза „*Руске правде*“, ова су два законска сборника на Словенском Југу најстарија. — Међу словенске штатуте, долази и „*Ролјички штатути*“; а Дубровачки и Паштровски, писани су туђијем језицима.

У првој половини нашега вијека, црногорски владика Петар I. (Свети Петар), саставио је први сборник из уобичајенијех законâ у Црној Гори. Овај сборник законâ, за владе књаза Данила I., невјештом руком тобож' поправљан и помножен, најпрви је пут штампом објелодаћен био, под насловом „Законик црногорски.“

„Имовински Законик“, израђен одлуком Књаза Николе I. и у духу славјанскога права, особито је похваљен са стране струковњакâ, ма и да се он, због своје огромне опсежности не подудара с дан-данашњијем околностима у Црној Гори; гдје би више хаснила биле национална језгровитост добро одређене језичке установе: него ли мнозина параграфâ, ма да они и одговарају захтјевима правничке научности.

Овако летимице прегледавши зачетак, а за тијем и развитак поглавитијех законâ у развијенијем временима и код развијенијих народâ: долазимо на закључак, да је збиља са постанком човјека, постао и најпрви закон; а у колико су се људи множили и у заједнине се склапали: да се је у толико више нужда појављала, да се људи што бољим и сходнијим законима опашу и утврде, колико рад међусобнога мира и поретка, толико и рад сопственога благостања и напретка.

Без закона не би се људске задруге одржати могле; и гдје закон не влада: завлада ла-

ко сваки неред, опора сила и необузdana самовоља; ил' иначе: судба слаботиње подлегне вољи јачега, коју тад јачи притисне, пљачка, на сваке муке удара и немило на губилишта изводи. — Француски преврат при измаку прошастога вијека; а не мање и скорашње бјеснило парискијех петролизâ — да и не спомињемо старо доба Суле и Катилине и безбројне друге случајеве: — пружају нам прегоромну силу ужаснијех примјера, до какве звјерске разуданости и најбезбожнијих дјела долазе људи, гдје безвлађе народно и законима се трагови задржали и изгубе.

Закони су најбољи, који се природно подударају с људским потребама народа за који се установљују. Закони супротни народнијем осјећајима и потребама: могу народ оборити, умјесто да га уздигну; могу га деморалисати, умјесто да га поправе и узгоје; могу га у нешто друго претворити, умјесто да му природни његов облик и значај сачувају и уздрже. — Макјавели (Macchiavelli) с потпунијем разлогом вели: „У добро установљеној области закони се уређују сходно јавноме благостању, а не сходно гордости неколичине.“ —

Ништо не може разнародити народ, колико закони, који му не приличе. И за то модерни обичај непрестаног стварања новијех за новијем законима: не рађа другијем плодом, осим плода све то већега замршаја за

народ и за државу. Покрај умножавања законâ, умножују се доскочице, хитрине и људска лукавства. Вриједност и врлина једнога или другога закона, не стоји у множини закона, него у доброту и у спаметном уређењу законâ.

Стварање законâ за ствари, које саме по себи добро теку, био би не само излишан посао; него још и такав посао, који би могао течај овијех ствари пореметити. И зато опет Макјавели мудро припомиње: „Гдје једна ствар сама по себи добро дјелује, није потребан закон.“

Ликурга је на вијеки нестало, пошто је својој Шпарти законе дао. — Нестало је зато; јер се вели, да је он тај закон Шпартанцима под увјетом дао, да му се покоривају све до његова повратка. Он се за никад више не врати, те су његови суграђани морали вјерно његове законе опслуживати све док нијесу јачој снази подлегли. — У оној дубокој доби, Ликург — који је скроз и скроз знао, какве је законе својему народу оставио — врло је мудро поступио. У наше пак вријеме да њеко њешта слична учини, неизбеживо би се јавноме подсмјеху изложио. — Не доказује ли ово на најочитији начин, да законодавац мора познавати своје вријеме, свој народ, народне ћуди и потребе, околности које су у народу и у наоколо народа: те најзад замислити једну главну и понајнужнију цијељ, које се има држати и по којој се има

управљати у своме послу, да својим установама и сами народ до такве цијељи доведе. — Ликургова је цијељ била, да Шпарту и Шпартанце подигне, оснажи, омили им многе најређе грађанске врлине, улије у њих ратоборни дух и најсилнију љубав према својој постојбини. — Закони су Ликургови ову цијељ и постигли. Тако су исто и Солонови закони у Атини до своје цијељи доспјели. И Мухамед исти, који се хришћанству издао, допрѐ је до своје задаће, посредством свога Алкорана и своје посљедоватеље, учинив њанатично ратоборнијем народом. — Ово је припоменуто да се очито види, од колике је важности при састављању закона, неиспуштати никада с ока оно, рад чега се закони у-
СТАВЉАЈУ

Дан-данашњи у просвјетеној Европи, крај праве поплаве законâ: коначни се резултати мање постизавају, него ли у старија доба што су се постигавали помоћу једног јединог добро састављенога кодекса. Што је више законâ: мора да буде више и цијеља, који често стоје у опорби један с другијем.

Да пак закони стеку ону важност, која им се пристоји: ваља им општу и искрену послушност указивати. Софоклес вели: „Гдје страха нема, узалуд су закони.“ — Даклен ваља не само пошту законима одавати, него их се и бојати; т. ј., бојати их се — не преступати их: и рад тога, што за собом

вуку казан; и рад тога да не остану мртвијем словом.

У свакој доброуређеној држави на челу законима стоји владар; а одма иза владара долазе претпостављене судије, да по закону суде о свакоме предмету, који је законом одређен. Несебичан владар, ма да га слово закона и не веже, и пак поступа онако, као што се је Септимије Север изразио у једној прилици: „Ако мене слово закона и не веже, ја и пак хоћу да га се у свему држим. —“ А за судије довољан је цигли и једини савјет евангелиста Јована, у гл. VII. сх. 24. „Не гледајте ко је ко, кад судите, него праведан суд судите.“ — **НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА CRNE GORE ĐURĐE ĐUROVIĆ** од непроцјењене су вриједности за владаре и за судије. Прва владара упућује, да се и он мора по законима равнати, како би тијем закони праву своју вриједност задобили; јер и владари гријеше, а закони не трпе прекршаја. — Друга пак судије позивље, да се при суђењу држе *правде*; која је сами дух и душа свакога закона; а при том опомиње их, да не гледају „ко је ко, кад суде“, што значи, да је свако раван пред законом и судом, — био велики или мали, био богат или сиромаш.

Светогрдније увреде законима нема, но што је суђење *по миту*. Разбојник је мање зао, но судија, који по миту суд изриче; јер онај убија пресмице, а овај убија из потаје, заогрнут плаштом правде, жртвује за мито невинога док кривца из-

бавља. — „Криво сједи, а право суди“, — вели наша народна пословица, — којом се доказује такођер, од колике је потребе, да се судија при суђењу најстрожије правде придржава.

Закони се морају упорављати особито на заштиту вијера и јавнога благонаравља, на чување права и правица, на штовање грађанске слободе, на искорењивање свакога зла и невалалства, на подржавање сваке људске врлине, на храђење мира и спокојства, на ширење науке и просвјете, на штићење власништва и имовине, на прометање трговине и промета, на поштовање пољодјелства и свакога другога кориснога рада и заната, на обрану части и поштења и уопште на унапређивање свакога правога благостања и држави народу. — Овакови закони заслужују свако поштовање и сваку послушност од стране, првога до последњег, држављанина и грађанина.

И премда је владар позван, да, као врховна глава, строго бдије и стражи над тачнијем вршењем закона у својој дотичној држави: тијем се и пак не спријечава владар, да се он у њекијем приликама не покаже веледушан, особито гдје би се тичало његове владачке особе. — У вријеме римскога цара Септимија Севера, десио се неки сенатор врло шаљиве нарави, ал' посве заједљива језика. Цар га због њеке увреде осуди на домаћи затвор. Ал' му докажу, да сенатор не одустаје од свога за-

гризивања; пошаље по-њ, и рекне му: „Или престани жугати, или ћу ти главу одрубити.“ „„Може ти, Господару, бити, — шаљиви му сенатор прихвати, — ама док ми ње на раменима буде, нити јој можеш ти, нити јој могу ја запов'једати.““ Цар се насм'јеша и пусти сенатора на миру. — Исти цар Север био је родом африканац, те пошто је римскијем царем постао, сам се посини у породицу Антонина. Том пригодом приговори му њеки други сенатор: „Честитам ти, Цесаре, што си најзад оца и пак нашао“. У пркос и такој смјелој ријечи, сенатор се и опет цару не замјери. — А ни цар Тито, син Веспасијанов, није хтио примати тужбе за увреде величанства. — У подобнијем прилици, овакови владаоци, остају као свијетле тачке у владаочеву животу, па им ни читави вијекови не могу ту свијетлост погасити.

А сад, пошто смо се толико осврнули на постанак законâ; на оно, што су закони; какви они морају да буду; на што поглавито да циљају; какву су им пошту и послушност грађани дужни; како ли ваља, да владари и судије, држе и бране законе, и т. д.: сада ћемо још, само њеколике ријечи казаги о законима, којима се не јамче права грађанима; особито у земљама, у којима би, на темељу државнога устава, имала владати равноправност и једнакост за све народе из којијех је држава састављена. Такови су за-

кони само трпљени; и док претежнија сила господује: — извршују се. — Али због оваковијех законâ, не ријетко изроди се најправетнији преврат; јер ако су подложници дужни сносити једнаке терете: морају и једнака права уживати. Док закони сваком своје поштују: тада они бивају у прилог подизању правога благостања у држави; а иначе нијесу друго, до плод окрутне самовоље и злоће јачега над слабијим. — И владар, који нагиње к једној страни својијех поданика, више нег к другој страни: — није отац: — тиранин је.

Владара и државе:
Закони су снага;
Праведна су државнога
Они права вага....

Семе добрих — зрене
Сваке среће воће;
Крај законâ добрих — гние
Сјеме сваке злоће. —

Ј. СУНДЕЧИЋ.

ИСИДОР

Митрополит Новгородски,
Петроградски и Финландски.

Православна Руска црква изгубила је једнога од највећих трудбеника на њиви Господњој многозаслужнога митроноса Исидора Митрополита Новгородскога, Петроградскога и Финландскога, Првенствујућега члана Светога Рускога Синода, Свештено-Архи-

мандрита ¹⁾ Свето-Троицке, Александр-Невске Лавре, главнога старатеља и пресједника савјета Императорскога човјекољубивога Обћества, — који се после кратке своје болести 7. септембра т. г. у 93 години у вјечност преселио.

Какву је популарност уживао овај свети митроносац у колосалној Русији, то свједочи само Његово име. Он је 58 година за вријеме троице рускијех Императора: Николе I., Александра II. и Александра III-га, као Јерарх својом паством ревносно управљао; те данас није остало у стотимилијоној Русији ни једнога грађанина од Царске палаче до најнижих кутића рускијех сељака, који му пожељети неће „блажени покој и вјечиту усмену.“

На освит мале Госпође 8. септембра јавио је Његову смрт Помоћник Обер-Прокурора Владимир Карлович Саблер од старана Рускога Синода, Његовом Високопресвештенству Г-ну Митрополиту Митрофану, који пренемишљао је још јако гануо, губећи у оном високом црквеном достојанственику личнога свога пријатеља и у христу брата, од кога је и рукоположење у Петрограду добио, и који је брижљиво и отчински љубио једноплемени братски народ у православној Црној Гори говорећи: „Ја люблю Кнзя Николая и Черногорю“ На Госпођиндан при свечаној Архијерејској служби држат је спомен за упокој Високопресвештеноме **Исидору**, чија је смрт јављена, како мјесноме, тако и свему парохијалном свештенству; те су му чињени спомени и парастоси, као великоме благодјетелу нашијех пострадалијех цркава. Сјутра дан Митрополит Митрофан уз припомоћ свога, мјеснога свештенства, држао је свечану заупокојну службу

1) Само се у Русији називати могу Митрополити свештено-архимандритима зато, да би тијем задржали право домаћинства и властитости у овима огромно-богатима манастирима, који су неколико милиона располажу. —

са парастосом, којој је присуствовао у име владе црногорске Г. Гавро Вуковић Министар извањских послова, велики број чиновништва и грађанства, као и многи црногорски ђаци који су учили Духовну Академију у Петрограду, те су се подизале свеопште топле молитве к пријестолу Свевишњега за „блажени покој“ Митрополита **Исидора**.

Исидор је био син врло сиромашнога Никољског ђакона Сергија Ивановича рођен 1. октобра 1799. године у селу *Никољ*, те је при крштењу добио име *Јаков*, кога је матер као јединца после смрти очине лично донијела у парохијалну цркву свете Богородице, и жртву принијела пред икону „*Богољубске машере Божије*“ са најусрднијом молитвом, просећи матер Божију, да га она узме под свето своје старатељство; као жртву, коју јој од свог срца приноси, те је поред своје матере *Јаков Никољски* изучавао „Духовну школу“ у својем рођеном мјесту.

Исидор је био врло тврди карактер, и љубав у њему одма се увиђела на младоме *Јакову*, који је трновијем путем највеће сиромаштво савладати могао; и показавши се даровитијем и трудољубивијем семинаристом: заслужио је даље своје образовање; те је посредством својих старатеља свршио Духовну Академију у Петрограду, после које је изјавио вољу да жели ступити у монашки чин; те је 22 августа 1825 г. у монашеству пострижен, добивши име **Исидор**. 29. августа рукоположен је за јерођакона, а 5 септембра за јеромонаха: па је тако ступио за бакалавра богословских наука при Петроградској Духовној Академији, и од тога времена појављује се у Руској цркви, као трудољубива пчела у винограду Господњему.

Према потреби послат је био у град Орел 1829. год. на дужност ректора Духовне семинарије, коју је вршио најсавјесније за пуне четири године; а за тим је из града Орела премјештен у Москву, као ректор Духовне

семинарије, гдје се је само годину дана бавио, и по том Царском указом 11. новембра 1834. године, произведен био на степен Архимандрита, па најпосље рукоположен за Епископа Дмитровскога и Викара Московске епархије са столицом у „Чудовском манастиру.“

Дуго би било набројати Његову исполинску радњу по епархијалним градовима колосалне Русије, куда га је Свети Руски Синод као свјетило јеванђелске науке шиљао, да утврђује дух светог православаља и јеванђелске науке, ђе је свуда као пастир добри дужност своју најсавјестније обављао, као што освједочити могу: Петроград, Орел, Москва, Полоцк, Могилев, Грузија, Кијев и Петроград од 1860. године ђе је заузео свету столицу у престолници Русије, управљајући православном црквом у великој Русији, као председавајући члан Светога Синода; те је достојно, као велики јерарх служио православној цркви у Москви.

Вриједно је у краткој речи о тој црци из Његовог светог живота пред наше свештенство на очиглед изнијети, како је он кроз трновиту стазу земнога живота витешки носио крст Господњи, те је анђел хранитељ многима био, и многу сиротињу, без оца и мајке, под своје моћно крило спасао и на добар пут извео, градећи безбројне задужбине по унутрашњости Русије и Петрограду.

Он је поред толико просвјетних и добротворних заводâ мудро и енергично управљао како у југоисточној Грузији тако и у епархијама Катехинској и Карталинској, гдје је велико име стекао због своје добротворне и административне управе, тако да је пажњу и Рускога Двора на себе обратио те је постао сјајна звијезда на Руском хоризонту, подижући у Петрограду сиротињске заводе, као што је „Александровски Дом“ за сиротне удовице, и „Дом призрења“ за сиротне дјевојчице које добивају издржавање и подпуно васпитање, које ће остати вјечитим спомеником Исидо-

рова узор карактера; те ће се свагда сјећати доброга свога „оца и благодјетелђа.“

И народ наш у Црној Гори, као и у околним крајевима, има да захвали доброме и милосрдном срцу Митрополита Петроградскога **Исидора** за Његова дјела љубави и милости, те је за ослобођење јужних Словена, посљедњег рата са Турском, неизбројне помоћи у већим руским круговима по Петрограду и Русији прикупљао, и свој свети благослов по свима рускима црквама разашилђао, те су се скупљали богати дарови и поклони за страдајуће болеснике и рањенике, које је његова света десница преко „Црвенога Крста“ у Црну Гору слала на име председајника Цетињскога Комитета Митрополита *Илариона*, да утоли рањене и болеснике борцима за слободу и независност.

Његово Височанство наш срећно владатељ Господар Књаз **Никола I.** цијенећи исполинске радове овога владатеља Епископа Рускога, кога је у више пута у Петрограду гледао и од његова светог благослова примао, благоволио је наградити са звијездом Књазана Данила првога степена.

Такођер многе наше цркве пропојале су дарежљивом руком Митрополита **Исидора**, те је у више пута шиљао разне утвари црквене, као књиге, одежде, и сасудове црквене, да је при блаженопочившем Митрополиту *Илариону* један пут све варошке цркве у Црној Гори са потребама снабдио, подржавајући брацке одношаје до посљедњег часа са православном црквом у Црној Гори; те му у име свега, наше црногорско свештенство у духу смјерно целива ону хладну руку, која се од добријех дјела посветила, пролијевајући сузе вјечне успомене, коме нека буде лака света руска земља коју је вјерно служио; а међу нама вјечита памет!

Ф. Радчевић.

НАРОДНО БЛАГО. 1)

Народне причалице

(скупљене проз Црну Гору и Приморје.)

Чифутину Св. Јован ископао кућу.

Неки богат Чифутин примио вјеру Ристову. Посље неколико дана рећи ће му један познаник: „Ама, ти са тим нијеси све свршио. Треба да изабереш једног свеца којег а ћеш славити као сви ми“. — Чифутину се учинило да је св. Јован најбољи светац, те тако њега прими за своје крсно име. Посље неколико година Чифутин страшно осиромаша; тако да је мора милостињу искати. Једанпут га упита његов познаник: „Ма, ко би узрок твојој сиромаштини?“ — „Нико други већ св. Јован... Он је тако често долазио сваке године, све док ме је без ништа оставио. И зато ти кажем: он ми кућу ископао.“

Брат и сестра.

У једној Вароши живио је један богат чојек. Имао је само сина и шћер, на да хји боље задоволи купи им три јаганца, са којима су ишли свакога дана, на једној ливади изван града, да напасу своје јаганце.

* Под овом рубриком доносићемо народне пјесме, народне причалице, народне пословице и изреке и т. д., увјерени да ћемо тим велику услугу учинити вауци и нашем језиколовљу уопће; јер је од непроцијевене користи оно бисер-врње, које се крије у тијем народнијем умотворинама. — И ако се невјерит у указује, особито у причалицама, гаткама, ногађалицама и у загонеткама, њеко право-словље: вјештак из њих и пак црпи сву силу научнијех познавања, у колико се тиче народнога језика, народнијех осјећаја, народне маште и народне досјетљивости. — Ово припоменуемо само ради оних, који би могли помислити, да се ми губимо у њекијем непослицама, доносићи оваке ствари у листу, који је просвјети намјењен. Ал' кад би мако, то тако помислио, ми би му се те стопице одговорили: „Ваш ради просвјетне цијели, ми ово и чинимо“. — Не свиђа ли се пак њекоме, да је тако: ми га искрено сажалевамо, и остављамо га да мисли како хоће. Вако и вели, да „човјек онолико може, колико зна.“

Једног дана дође код њи неки ловац су своја три хрта, и замоли младића да учине промјену, на које они радо пристану. Кад га отац упита, у вече, ће су му јагњат, ови му право каже, и отац их обеје истјера ис своје куће.

Брат и сестра се крену да иду у свијет био; па идући тако затече хји ноћ у једну велику планину; и по њиховој срећи опазе недалеко огањ ће цвили. Они се сад здоговоре и пођу тамо; кад ал' тамо имају што виђет: кула су девет тавана. Видећи то они се испну на најгорњи таван ће нађу трпезу и на њој печен во. Бевојка се сад препане, и сћене да бјежи; ал' брат, који је био слободан, ослободи је и они сједу за трпезом па нешто они а нешто њихова трп хрга, кои су свуђ за њима ишли, изједу читава вола. Таман они довршили вечеру, а кула се сад не трести, и не би николко — сад се сад изађе дивји чојек са једним глави; па видећи да му је сад поједена, крене да хји подави. И заиста би хји подавио да није су сестрица три хрта и дивјег чојека пресетрашили тако, да је ови био код куле протрчали се, и уговорили да од сад заједно живе.

Видећи младић да му код овог дивљег чојека није лоше, он се остави

Нашој пак жељи, најављеној у Огласу на „Просвјету“, да нам, особито наши свјештеници и учитељи, скупљају по народу, и да нам пишу што више могу тога народнога блага: најпрви се је сво одазвао г. Илија Н. Златичанин, из Подгорице; и послао нам за сада лијепу збирку причалица и пословица; а вели нам у писму, да има скупљенијех још барем 30 јуначкијех и близу 100 женицијех (сватовских и дјечијих) пјесама и више од 1000 Пословица и Загонетака; те се обећава, да ће ни и то остало послати. — Ми на овом мјесту поручујемо г. Златичанину: „Што прије то боље“ нека нам пише тај прелијепи плод свога труда; а међутим нека прими нашу свездну благодарност, не само за оно, што нам је већ послао, и чим смо ево већ почели китити наш скромни часопис: него још и више за оно што нам је рекао да ће послати; а ми га с наше стране увјеравамо, да ће овај његов рад, прелијеп споменик прибавити његову имену у нашој народној књици и у повјесници те исте књиге. — Хиљадили нам се овакови приложници!

Уредн.

за на вијек да остане код њега. Они би свако јутро ишли у лов да улове неког им би било доста за храну. Једног јутра дивљи чојек нешћене поћ у лов, но остане код ђевојке. Ђевојци то мило буде, па се здоговори са њим како да отрују брата. Ови на то пристане; стави отрови у вечеру. По њиховој несрећи хрти то ођуше и проспу вечеру, и ови се сјутри дан опет здоговоре да се ђевојка поболи и да затражи дуђу из јаблан-планине.

Кад младић дође из лова и нађе сестру болесну он је упита: „били што да једе?“

Бих, рече му сестра, ал' само дуђе.

„Па ће ја да нађем дуђу, кад смо ми у песту планину?“

Кад то чује дивљи чојек, он му каже да има у јаблан-планину, и ови оде су своја три хрта.

Идући пут планине нађе једну стару бабу која је била свезана с косом при дрвету, и свезана с кобом кад чује да он иде, стане да га крми и моли да је одријеша и очи отвори; које он и учини.

„А ће идеш ти?“ — упита баба. Ови јој све право каже.

„О мој синко, — рече му баба, — ти ћеш тамо погинут. Тамо је једна пећина и у њој живе деведесет и девет дивљих људи. Пред њиховом је пећином дуђа, и пушти ће те да набреш, ал' ће те после погубит па да имаш девет живота.“

Младић за то није много мислио.

Видећи то баба, извади ис појаса нож и даде му га говорећи му: „Ево ти овог ножа; кад дођеш пред пећину видијећеш дуђу; испни се лагано и набери лагано; јер ако ти која дуђа падне на земју, а они чују, тебе нема спаса.“

Кад је младић доша и испео се на дуђу, берући једна му падне. То дочују дивљаци и притрче да га убију. Видећи младић, тутућне на њи своје хрте с једне стране, а с друге он удри и тако хји потуку да је од свих

њи само један утеко; а и младићу један хрт остануо.

Пошто се младић мало одморио, пође у пећину ће нађе једну ђевојку, која је ко вила лијепа била, и сва обучена у сребро и злато.

„А што си доша овђе? — рече му ђевојка. — Знаш ли ти да овђе живе деведесет и девет дивљих људи, који ако те овђе застану, живогоа ће те изјести.“

„А чија си ти и откле овђе?“ — запита је младић. —

„Ја сам из Нехај-града. Ја сам царева кћер; па су ме ови дивљаци заробили кад сам овуда ловила. Три пута је мој отац дизао силну војску да ме избави, ал' све три пут му је војска изгинула.“

„А би ли ти мене узела, кад те ја бих избавио одавле?“ — упита је младић. —

„Ја бих; а зашто да не; ал' сам мислио код мога оца.“

Кад то младић саслуша, узме ђевојку и пођу до пред Нехај-град, где су оне хрта, а они се упуте у град, ће срету једног Арапа јашући на добру коњу.

Арап је познавао цареву кћер, па како би се цару боле удворио, превари некако младића, те утече са ђевојком код цара, фалећи се како је он погубио дивље људе и избавио његову кћер. Цар кад разумије дадне му је за жену.

Јадни младић сад се врати код свога хрта и приповједи му све што се догодило.

„Знаш; што је, — рече му хрт, — ми ајдмо код твоје сестре, па ко зна што може бит.“

Младић то послуша, пође и покаже им све што се догодило, затим дадне сестри дуђе од којијех и оздрави.

Сутри дан стала се ђевојка савјетовати са дивљим чојеком како да га смакну с врата.

„Знаш што да учинимо, — рече му ђевојка: — Хрт мога брата ноћас нек остане изван куће и тако ћемо њега најлакше удавит.“

Како рекли тако и учинили. У вече кад дође младић ис лова, његова хрта оставе за вратима, а њему, пошто леже, свежу руке, изваде му оба ока; а затим га закопају жива.

Сутри дан, хрт је непрестано тражио својега газду, и тек у вече нађе га закопана, у мали дух.

„Боле би било да ме нијеси раскопао, — рече му младић, — та видиш ја немам очи“.

„То немари.“ — одврати му хрт. — Затим га узме на себе и однесе пред Нехај-град на исто мјесто где му је Арап ђевојку уграбио. Хрт сад постави свога газду и рече му: „Ето мој добри газда пођи у град и проси те се хлебом храни, па ако ти игда би Бог помого немој ни мене заборавит“.

Они се сад раздвоје; хрт оде у планину а младић у град да проси од куће до куће.

Једнога дана младић просећи кроз град и нехотице прође покрај царева двора. Кад га види царева кћер, њој се одма допане и дадне га зват. Кад младић пеће у њезину одију, она га почне упитиват: ко је и оклен је.

Ови јој није стиио право да каже, јер није знао ни где је, ни кога пита.

Царева сћер из љубави за првим младићем који је избавио, (јер је налиццао на њега,) устави га у њихов двор и нареди слугама да га нахране и обучу.

Није прошло дуго времена а царевој кћери дође анђео у сну, и каже јој, да је то исти младић, што је њу избавио од дивљих људи, и рече још анђео: „Пођи у башту вапу, набери једну јабуку, преполови је и стави на његове очи. Прогледаће!“

Сутри дан царева кћер рано устане, пође у башти, набере јабуку, привије му, и младић оздрави. Затим му опет завеже очи и научи га како ће да говори кад буду у вече на вечери код њеног оца.

Кад је у вече била вечера, ту је био и арап домаћин цареве кћери, који је уграбио од младића и пофалио се

цару, да је он избавио. Ту је била и царева кћер и сви везири.

Пошто су вечерали, почели су да причају прича свакојаких. На један пут рећи ће царева сћер: „Има овђе један слијепак. Он зна једну лијепу причу: ал' он друкче неће да прича, већ н'ако да се закунете, да се нећете смјеста помаћ.“

Они јој сви обећају, и она доведе младића; посади га за трпезу и рече му да прича своју причу.

Младић сад почне да прича своју причу. Он искаже све што му се догодило. Најпосле каже како му је арап уграбио ђевојку коју је избавио од дивљих људи и како је у ови исти град утека. Кад то чује арап он крене да иде из куће, но царева кћер не дадне му већ дође до младића сријешти му очи, па после каже им како јој је дошћо анђео и научно како га оздрави.

Кад цар види да је то истина, пусти арапа, а своју кћер дадне младићу и остави га код себе за првој везира.

Не прошло неколико дана, а младић се сјети својега хрта, наоружа се добро, узјаше на коња и пође у исту планину, где га и нађе и сћене да га одведе у град.

„Нећемо сад у град, рече му хрт, најпријет ћемо поћ потражити твоју сестру, па пошто је наћемо и осветимо им се, онда ћемо поћ. Младић га послуша. Кад су били близу куле, дивли хји чојак опази; каже својој жени; да јој иде брат; и немогући се друкче обранит од њега, затворе врата. Кад то спази хрт: он завре ногама и отвори врата; затим улеже и заколе дивјег чојека а ђевојку остави да јој брат извади очи (ко што је она њему) и да је живу закопа. Младић то све учини и пође са својим ртом дома здраво и весело.

Шогава ђевојка.

Кренуо се неки богати турчин на хаџилук са својим сином, па имајући одраслу ђевојку, дозове једног

ходу најближег сусједа и препоручи му своју кћер.

Пошто пође турчин, хоџа свакојега дана почне долазит код ове ђевојке. Ђевојка је знала зашто он тако често долази, за то му једног дана рече да га окупије. Хоџа радо приста не. Видећи ђевојка лијепу прилику како да се освети хоџи, узме сапун и чешагију (кашагија); најпријед га добро насапуни како неби могло очи отворити, затим удри по њему са чешагијом по лицу и свуда, да му је сву чапру свукла.

Видећи хоџа што му је сусједа урадила, намисли да јој се освети, те кад јој отац и брат са хаџилука бијаху дошли, он им каже да је она нечиста ђевојка. Кад то разумије отац, дозове сина и рече му да одведе сестру, у планину и удави је. Брату је то тешко било, но немогући очину вољу покварит, одведе сестру у планину и остави је, затим пође код оца те му каже да је погубио.

Једнога дана, у ловама слуга дође царев син у лов са својом слугама. Видећи хји ђевојка она стане да бјески, но слуге је брзо уфате и одма одведу пред цара сина. Цареву се сину ова ђевојка допала, па почне да је пита: чија је она и оклен је. Ђевојка му није ништа одговарала, но он, како је много љубио, одведе је дома и на силу својега оца узме је за жену. Три године су заједно живјели и она нигда није ни ријечи проговорила. Једнога дана она је сама била, па мислећи да је неће нико чути, проговори: „Ах! да ми је јадној дома поћ, да видим брата.“ Слуге то дочују и одма кажу цареву сину. Кад овај разумије, он пође код ње и она му све исприча. Царев се син сад овесели, позове везира, дадне му пратиоце да је одведу у родбину.

Кад су били на преом конаку, везир почне да јој приговара да код ње спава. Ова видећи то умакне у планину, а везир се сјетан поврати код цара сина; кажујући му да је утекла у исту планину ђе су је и пријет нашли.

Царевога сина жена, пошто утече од везира дође до једног тора ђе су биле овце и јагњад; украде једно јагње, одере, савије своју косу, а чапру стави на главу, која се осуши и прилијепи при глави да је изгледала ко да је шогава; затим пође у један хан на сред пута и погоди се за кору хљеба да служи.

Једном пође царев син опет у лов, пошто се вратио из лова сврати се на конак у хану ђе му је и жена била. Пошто су вечерали царев син заповједи ханџији да му прича приче.

Ја не знам рече му ханџија, ал имам једну шогаву слушкињу која зна доста прича; затим пође и изведе слушкињу пред цара сина.

Ова му нешћене да прича прича већ му исприча све што јој се догодило са везиром, затим смакне јагњећу главу с главе и спусти косе.

Кад се царев син увјери, он одма позва слуге за везира. Пошто му дође везира, пошаље друге слуге по женина оца и брата, и оног који је најприје код оца опануо. Кад се сви састану, она хји свијема исприча како је најпријет била на муку од хоџе својега сусједа, затим како је побјегла од везира. Видећи то царев син дадне објесит хоџу и везира, затим узме своју жену; опрости се с њеним оцем и братом и пође дома здраво и весело.

Народне пословице

(скупљене по истијем крајевима.)

А

Ако сви неможемо коло водити — ано можемо играт.

Ако је гора густа, --- ано није пушта.

Ако незна рећ, — ано зна лећ (коњ).

Ако је мали — мање ће робе подерати.

Ако си и мајка покри се (из Подгорице).

Ако дође и Ђурђев-дан доћи ће и љето.

Авизан — пола скапулан (из Ко-
навла у Далмацији).

Ако не лиза, и не изједе.

Ако ћеш кућу да градиш: обје-
си тоболац с новцима; ако га неможе
вјетар поколебати: почни да градиш.

Ако је утробница месо, и касаци
су људи.

Ако буде вијека, биће и лијека.

Б

Била крава на орање.

Боље једно јутро зло јутро; но
свако јутро зло јутро.

Баба ваља прасе, — те наваља
на се.

Боље је бити килав — но лајав.

Богат лупеж; сиромаш горд, ста-
рац пјанац: — то су најгори људи.

Боље се дријети, него рђати.

Боље један — пут створом но
сто пута збором.

Брани се ка' крава с репом.

Боље од злог гостити, него
се са њим гостити.

Беспослен Тале — фишеке савија.
Боље се у језику испећ но зло рећ.

Биће прге и по бајраму.

Боље је пјаница, но издајица.

Боље је да изгубиш све што
имаш, но да кажеш све што знаш.

Боља је једна мўдра, но триста
лудих.

Боље је и не пит, но се опит.

Боље је кад стара сједи и кара,
но кад млади шије и пара.

Благо срамоту не покри.

Бог је рани и позни.

* Без треће нема среће (бива кад
три пута чини прову.)

Боље живи сиромаш међ' богате,
него богат међу сиромашне.

Боље ђевојку искати и три годи-
не но плакати за вазда.

* Благо на благо а рђа на старину.

Богата — као лопата.

Илија Н. Златичанин.

Делови се под овиме знаком * нијесу нове.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

ЛИСТ ЦРНОЈЕВИЋ

БИЈЕШКЕ ЦРКВЕНЕ.

Пестогодишња прослава. — Да-
на 25. септембра т. г. велика руска
црква и савколики руски народ про-
славише пестогодишњицу упокојења
св. Срђа (Сергија) Родонежскога. — Том
приликом „Свѣтъ“ је донио у своме
овогодишњем 217 бр. подужи чланак
под насловом: „Подвиг преподобнаго
Сергија 1319—1392.“ — Између оста-
лога „Свѣтъ“ вели:

„Да не буде било преподобнога
„Срђа — не би било ни боље стра-
„нице руске историје, не би било ни
„куликовске битке.

„Та је битка — понос наше вој-
„ске. Та је битка основ нашега држав-
„нога препорођења. Велики човјек,
„који је све то наредно, заслужује

„вјечне народне успомене и вјечнога
„државнога признања.

„Да не буде било преподобнога
„Срђа, — може бити, да не би било
„ни нашега препорода народнога у
„другој половини XIV. вијека.

„Да не буде било преподобнога
„Срђа, који је тако на близо стајао
„вишој црквеној власти у нашој држа-
„ви, и који је тако наблизо био дјелу
„московскијех књажевѣ, као миротво-
„рац књажевскијех распра — тешко
„да би Москва била стекла оно зна-
„чење, које је њу иза тога у историји
„руској допало.“

Приложници на корист цркава.
— Министар Војени, Господин Вој-
вода Илија Пламенац, дао је озидати
четворо-уголни звоник цркви Боље-
вићкој. Исти Г. Војвода Илија Пла-
менац дао је направити два богата
иконостаса, храму Светога Јована

Крстишела, и Светога *Чудотворца Николаја* у Бољевићима.¹⁾

Опћина Вуковачка у Зети набавила је два велика свијетњака пред иконостасом храма *Свете Тројице* у Вуковцима.

Штани, супруга капетана *Ника Штанкова Маршиновића* приложи једно звоно цркви Светога Великомученика *Георгија* под Острог.

Штеван Недић, приложи једно звоно за своју душу цркви Светога *Јована Крстишела* у Борковиће.

Опћина Грабска, у Цуцама приложи са бојом на платну израђених 14 икона парохијалној цркви на Грабу.

Опћина Трњинска, приложи све иконе бојом на платну израђене за нови иконостас парохијалне цркве Светога *Николаја* у Трњине.

Докна Зрнова Марковић, из Прентина дола у Цуцама једно кандило у цркви Светога *Николаја* у Трњине.

Радован Јокв Голубовић, из Прентина дола у Цуцама један велики крст са стопом од кинејског сребра цркви Св. *Николаја* у Трњине.

Липљанска опћина, у Цуцама приложи причесну чашу, дискос, звјездицу, копје и ожицу цркви Светога *Николаја* у Трњине.

Опћина Ровачка, приложи парохијалној цркви храму *Успенија Св. Богородице* једну завјесу на царским дверима, и покривач на налоњу под Свето *Јеванђеље*.

Опћина Црнагора, у Пиви приложи парохијалној цркви све нужне књиге за Богослужење, као и причесну чашу, дискос, звјездицу, ожицу и копје, крст са стопом, кадоницу, два чирака, двије иконе и један свештенички стихар.

Остоја Лалић, приложи једно велико кандило парохијалној цркви на *Књажевцу* у *Васојевићима*.

Опћина Радећка, набави све

нужне књиге за парохијалну цркву храма Светога великомученика *Георгија*.

Госпођа *Марица Турковић* из Бијеле у Боки которској приложи на *Бивот* Светога *Василија Острошкога Чудотворца* а. вр. фиорина 5.

Живе Иљова Поповића из Вуковаца приложи цркви свете *Тројице* једно велико кандило од кинејског сребра.

Машан Ненадин Лашковић из *Ђиновића* приложи Цркви рождества пресвете *Богородице* у *Ђиновиће* један крст са стопом жмалтани од кинејског сребра.

Горде Маркишина Ломпар из Бокова приложи један крст са стопом цркви *Вознесенија господњег* на *Бокво*

Бог дај да се и други могућни крсти угледају на побожни и родољубиви примјер *Г-на Војводе Пламенца*, и свијех осталијех, овђе приложника.

Свршени свештеници. — Свршени богослов *Рафаил Љепосавић* из *Васојевића* 24. маја за дијакона, а 25. истога рукоположен је за свештеника и одређен за душестаратеља парохије *Коњушке* у *Васојевићима*.

Свршени богослов *Саво Поповић* из *Велике* рукоположен је за дијакона 9. јунија, а за свештеника 15 истога, и одређен је за душестаратеља парохије *Величке* у *Васојевићима*.

Пројмене на парохијама. — Упразњена парохија *Ријечка* повјерена је свештенику *Петру Пејовићу*.

Парохија *Горњезагарачка* привремено повјерена је свештенику *Доњезагарачкоме Марку Ђушићу*.

Парохија *Прогиновића* привремено повјерена је пароху *Орашкоме Мисаилу Пејовићу*.

Читула помирлих свештеника. — *Максим Пешић* умировљени свештеник *Фрутачки* 2. фебруара 1892. год.

1) Ове је иконостасе освештао наш Високопроевештени Митрополит М и т р о ф а н у неђељу 11. октобра т. г.

Радоје Велимировић парох Горње-загарачки 3 септембра тек г.

Буро Рогановић надзиратељ Љешански и парох Прогоновићки 6 окт. 1892 године.

БИЈЕШКЕ ШКОЛСКЕ.

Интернат с великом гимназијом у Црној гори. — Његово Височанство наш премилостиви Књаз и Господар **НИКОЛА I.** гојећи највећу очинску бригу, не само о материјалном него и о моралном напретку своје јуначке Књажевине: дошао је на велесрећну мисао, да се установи у Црној Гори Интернат с великом Гимназијом, у **НАЦИОНАЛНА** заводу, одгајаће **СВЕТЛОСТЕ** о државном трошку, **ПОШТО** се исти завод сасвијем попуни. — Њ. Височанство побринуло се је такођер за саставу сходне школске основе, као и за набаву врла и ваљана гимназијалнога управитеља са још неколика потребита професора, који су за своје дотичне струке потпуно справљени и подготвљени. — Ову ће гимназију моћи посјећивати још и екстернисти, а за плаћу моћи ће неки и у Интернат бити примљени. — Сад тб толико о овој ствари; а у своје вријеме донијећемо опширно и тачно обавјештење о истом овом послу.

Школске комисије у Црној Гори. — 27. Авг. ов. год. уређена је сагласно наредби Високог Државног Савјета, упућеној преко Министарства Просвјете бр. 65 од 26. Августа ове године на

Цетињу прва школска комисија за прегледање школских књига. Комисија је привремено конституисана овако:

Пресједник г. Буро Поповић, подпресједник г. Живко Драговић, дјеловођа г. Мило Ковачевић, чланови: г. г. Јован Љепава, Филип Ковачевић, Роберт Толингер, Јован Николић, Филип Јерговић и Павле Поповић.

На првој сједници, која је држата истога дана, поднешена су комисији два дјела: а) Земљопис Црне Горе за III. р. основне школе према наставном плану саставио Митар Ивљевић учитељ и б) Теорија прозе и поезије од Ј. Љепаве.

Прво дјело дато је на преглед г. Ж. Драговићу и Павлу Поповићу а друго Ж. Драговићу и Филипу Ковачевићу.

Комисија за преглед рада учитеља од. школа. По наредби Високог Државног Просвјете и Црквених Дјела сви учитељи основних школа, који немају учитељског оспособљења, дужни су били положити учитељски испит до почетка III. школске године. Доцније овај рок продужен је до почетка 1892 школске године. Пошто се ни на један ни на други рок није пријавио ни један учитељ, уређена је особита комисија, да прегледа успјех, владања, способност и труд појединих учитеља за потоњих девет година и то према ревизорским оцјенама.

Чланови су ове комисије: г. г. Буро Поповић, Јован Љепава и Ж. Драговић.

Цијел је комисији: да оне учитеље, који по класификацији имаду — најмање оцјене, ослободи од учитељске дужности, а да њихова мјеста попуни новим учитељским приправницима из овдашње и других учитељских и богословско-учитељских школа.

Милош Јовићевић парох Ријечки 25 марта т. г.

Машо Пејовић умировљени свештеник Улићки 24 јунија т. г.

Ова је комисија отпочела свој рад 7. Септембра ове године.

Комисија за преглед школских рачуна. — Још прије двије године послан је био г. Бајо Брацановић учитељ, да свуда по Црној Гори прегледа школске рачуне т. ј. да извиди на колико су мјесни главари и мјесни надзорници савјесно располагали новцима, који се за школарину од народа узимају и на што су ти новци утрошени. Пошто је г. Брацановић поднио извјештаје о своме раду, уређена је нарочита комисија да све то прегледа и своје мишљење о томе изрече.

Чланови су комисије: г. г. Ф. Ковачевић, Ј. Николић, Филип Јерговић, П. Поповић и М. Ковачевић.

И ова је комисија отпочела свој рад 7. Септембра ове године.

Нови учитељи. — Следећа гос. постављена су за учитеље:

Јован Рогановић за упр. учитеља на Цетиње. Андрија Јовановић за упр. учитеља у Одињ. Ђ. Шпадић за упр. учитеља у Одињ. Крсто Радуловић у Одињ. Мустафа Ади-Ахметовић у Крајину на Краљевац. Симо Мијовић у Шекулару. Марко Вукосавовић у Језера. Лука Ацић у Црквице. Ристо Поповић у Зупце. Косто Лучић у Шавнике.

Премјештени су ова господа учитељи:

Перо Мартиновић из Црквица на Цетиње. Мираш Вукић из Црквица у Бар. Поп Јоко Гојнић из Бољевића у Брчела. Марко Вујачић из Брчела у Сотониће. Лука Јововић из Глухог-дола у Бољевиће. Крсто Невезић с Цетиња у Никшић. Јован Пешић из Зубаца на Данилов-град. Бошко Велашевић из Спужа на Данилов-град. Алекса Чукић из Колашина у Поља. Михаило Поповић из Црешиваца у Бањане. Илија Болевић из Бара на Његуше. Станко Марковић са Данилова-града у Голубовце. Андрија Јовићевић из Голубоваца у Ман. Морачу. Видак Отовић с Његуша у Колашин.

Нове школе. — Отворене су следеће нове школе:

1) У Крајину у село Коштање на Краљевцу.

2) У Поља Колашинска.

Наизмјеничке школе — које ће по три године радити јесу слиједехе: двије цуцке, Бата и Трешњево; двије цеклинске, Каруч и Цеклин; двије братоножићске, Пелев-бријег и Брскут; двије васојевичке, Велика и Шекулар; двије црмничке, Глухи до и Сотонићи и Команска са Загарачком.

Нове школске зграде. — Прошле године Полимјани у Васојевеће по одобрењу Њ. В. Господара подигли су на сред Полимја дивно двобојно зданије од камена за своју основну школу, по плану којег им је дало Главно школско Надзорништво.

Племе Зубчани у Приморској нахији такођер по одобрењу Њ. В. Господара узело је план од Главног школског Надзорништва и одабрало је за своје село у свом племену, да гради школу. Припреме за грађење отпочете су а зидање ће се почети идуче године.

Приватне школе. — Има неколико приватних школа, које су у свему једнаке са државним школама а исто стоје под надзор главне школске управе, само се у томе разликују, што на овим школама учитеља плаћа општина. Н.

Скуп учитељски. — 14 септембра били су на окупу овдје на Цетиње сви готово црногорски учитељи; због тога је главни школски надзорник г. Ђуро Поповић у присуству њиховом, држао подужи говор врло значајан с педагошке стране, — у дворани Зетскога дома. Говорио је о следећим темама: „О учитељу као васпитачу у школи и ван школе,“ „о читању и проучавању педагошких књига и слеђењу за развићем савремене педагогије“ и „како се по цјелокупном раду појединог учитеља може виђети колико који напредује и оспособљава се, да може што боље и савршеније вршити онако свету и узвишену учитељску дужност.“ Р.

Прослављена прва тридесетогодишњица учитељевања у Црној Гори. Госп. *Перо Костић* учитељ народних школа, славио је у Никшићу тридесетогодишњицу свога учитељевања дне 30. октобра т. г. — ово је *прва* прослава тога рада у Црној Гори. — Перо је из Плевља к нама ускочио, и свуда, гдје је учитељевао, показивао се је врло ревноснијем у вршењу своје учитељске дужности; а кад је бивало до потребе: он се је прихваћао и оружја, и е остало браћом, војевао за спас домовине. Овом приликом, не само што је Перо примио множину исказа уважења, штовања и пријатељства од стране народа и многијех високијех лица: него га је још, и *Његово Височанство* наш премилоствиви *Књаз и Господар*, изволио наградити златном Милош-Обилићевом медаљом; — даром донета ријеткијем, којим се код нас само јунаци отликују. — Свесрдно желимо сваку добру срећу; а наше младе учитеље особито упућујемо, да и они што ревноснији буду у свомим дужностима: уз тврдо увјерење, да ни њих неће у подобнијем случајевима, мимоћи велика милост *Оца и Господара* њихова.

Преставио се учитељ.

† **Митар Ивелић** учитељ. Дана 8 октобра т. г. свршио је свој поштени и родољубиви живот вриједни учитељ оцињски Митар Ивелић, родом је из Боке Которске од познате породице Ивелића из Рисња.

Он је од 1885 г. живио у Црној Гори као војнички емигрант. На овоме могао би когод промислити, да је њему убојни прах неповољан био. Али у самој ствари он се показао учитељствујући по граница Црне Горе близу Арбаније у вријеме нападаја овијех као прави и ваљани војник српске идеје не само с пером него и с пушком у руци.

У посљедње вријеме био је толико ослабио, да није могао вршити своју дужност; усљед чега је *Њ. В.* наш премилоствиви *Господар* наредио

да му се издаје потпуна плата без да врши своју учитељску дужност.

Покојник оставио је трајне и најљепше успомене међу нама, које ће за дуго красити његове земне остатке. —

Лака му српска земља, за коју је живио а срцем и душом жарко љубио. Н.

БИЈЕШКЕ ИЗ СВИЈЕТА.

Гледстон добар Хришћанин. — Недавно неки младићак дошао у сумњу о божанству Христову и пред својијем пријатељима казао, да би вјера у њему опет оживила, кад би само он могао дознати, да тј вјеру исповједа Гледстон. — Пресједник министарства индустрије, прочуо то, па ончас опрезно поменутом младићу поштанску дописницу сљедећег садржаја: „Све што сам год написао, све што мислим и све чему се надам, оснива се на вјери у божанство нашега Господа, једини и најчистије ухваће сиромашнога и грјешнога човјечанства.“ — Ово је најбољи примјер нашијем тобожнијем велеумницима, који према онаковом великану, као што је Гледстон, губе се, као неопажљиви ситнеж; а вјером се божијом титрати усуђују. Боже им свијест расвијетли!

Једно покретно хришћанско позориште. — У Француској налази се то већег одзива, и то не само у ријечима, пројект да се на таки начин устроји једно хришћанско позориште, које би се из града у град преносити могло. А да би се таквово подухе к свом повољном крају привело, већ се је у Паризу склопило повјеренство из самијех богатијех и велеугледнијех лица. — За остварење пак тога пројекта требаје заклада од 400.000 франака, раздјељенијех на акције по 500 франака.